

Henriikka Mannermaa

Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa

Opinnäytetyö

Kevät 2017

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Henriikka Mannermaa

Työn nimi: Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa

Ohjaaja: Päivi Rinne

Vuosi: 2017

Sivumäärä: 55

Liitteiden lukumäärä: 3

Työni tarkoituksena oli laatia toimintaohje sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn tueksi yhteistyökumppanilleni lastensuojeluyksikkö Pihakoivulle. Opinnäytetyössäni olen toteuttanut laadullisen tutkimuksen. Tutkimuksen vastausten perusteella muodostin toimintaohjeen, jota voidaan käyttää lastensuojeluyksikössä sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn tukena. Opinnäytetyöstäni nousee esiin sijoitettujen lasten tuen tarpeet sijoituksen loppuvaiheessa. Esiin tulee myös tarve tehdä yhteistyötä vanhempien ja lapsen verkostojen kanssa.

Keräsin aineistoa tutkimukseen kyselyn avulla. Kyselyyn vastasivat lastensuojeluyksikkö Pihakoivun kolme ohjaajaa, kaksi sijoitetun lapsen vanhempaa sekä yksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Tutkimuksessa halusin saada selville ohjaajien, vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ja odotuksia siitä, miten lasta voidaan tukea sijoituksen loppuvaiheessa lapsen tukemiseen liittyen. Nämä näkemykset ja odotukset muodostavat toimintaohjeen sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn tueksi.

Teoriaosuudessa käsittelen lastensuojelun lähtökohtia, sijaishuollossa olevan lapsen arkea sekä lastensuojelun taustalla vaikuttavista tekijöistä. Opinnäytetyön tutkimusta käsittelevässä kappaleessa kerron tutkimustuloksista. Tutkimustuloksia seuraavassa kappaleessa esittelen toimintaohjeen ja kerron sen suunnittelusta.

Asiasanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, lastensuojeluyksikkö, lapsen tukeminen.

SEINÄJOKIUNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Henriikka Mannermaa

Title of thesis: How to Support Children at the End of the Placement Period

Supervisor(s): Päivi Rinne

Year: 2017

Number of pages: 55

Number of appendices: 3

The purpose of this work is to outline operating instructions to support work at the end of the placement period. These operating instructions are done for the Child Welfare Institution Pihakoivu. This thesis was carried out as a qualitative research. Based on this research results, operating guidelines were outlined that can be used in child welfare at the end of the placement period to support work. The study results indicate children's need for support at the end of the placement period. It is important also to notice that co-operation with parents and children networks was significant.

The material for this research was collected with the help of a questionnaire. Three supervisors from the Child Welfare Institution Pihakoivu, two parents and one social worker provided answers for the research. In this study, I wanted to find out the opinion and expectations of supervisors, parents and social workers on how to support children in the final stage of the placement period. These views and expectations constitute directives for the final stage of placement to support work with children.

The theoretical part of the research deals with child welfare basis, foster care everyday life, and background aspects affecting child welfare. The research section presents the results of this research work. The following section of the research outlines the operating guidelines and their design.

Keywords: child welfare, foster care, child welfare institution, child support.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA.....	8
2.1 Lastensuojelun tarkoitus.....	8
2.2 Tilastotietoa lastensuojelusta.....	9
2.3 Lastensuojeluasiakkuuden taustaa.....	11
2.4 Sijoituksen muodot.....	12
3 LAPSEN ARKI SIJAISHUOLLOSSA.....	16
3.1 Sijaishuoltoyksikkö.....	16
3.2 Sijaishuollossa olevan lapsen haasteet.....	17
3.3 Lapsen kanssa työskentely sijoituksen päättämisvaiheessa.....	18
4 TOIMINNAN OHJAAMINEN LASTENSUOJELUSSA.....	20
4.1 Laatu lastensuojelussa.....	20
4.2 Sijaishuollon laatuvaatimukset.....	22
4.3 Lapsen kuuleminen ja huomioiminen lastensuojelussa.....	23
4.4 Toiminta sijaishuoltoyksikössä.....	23
4.5 Omaohjaajuus sijoituksen aikana.....	24
5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄNÄ TOIMINTAOHJE SJOITUKSEN PÄÄTTYMISVAIHEESEEN.....	26
5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet.....	26
5.2 Nykytila.....	27
5.3 Kehittämismenetelmä.....	28
5.4 Opinnäytetyön prosessi.....	29
5.5 Tutkimustulokset.....	31
5.5.1 Kotiutumisen yhteydessä mahdollisesti ilmeneviä haasteita.....	31
5.5.2 Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa.....	33

5.5.3	Toiminta lastensuojeluyksikössä.....	35
5.5.4	Ohjaajien kokemuksia sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä	37
6	KOHTI TOIMINTAOHJETTA.....	42
6.1	Toimintaohje sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn onnistumisen tukena	42
6.2	Toimintaohjeen suunnittelu	42
6.3	Toimintaohje	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
8	POHDINTA	49
	LÄHTEET	51
	LIITTEET.....	55

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2015	10
Kuvio 2. Vuoden aikana kiireellisesti sijoitetut ja huostassa olleet lapset suhteutettuna vastaavanikäiseen väestöön maakunnittain vuonna 2014, %.	10
Kuvio 3. Opinnäytetyön prosessi.....	29
Kuvio 4. Toimintaohjeen muodostumisen prosessi.....	43
Taulukko 1. Keskeisiä tuloksia.....	41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyötä pohtiessani tiesin heti, että haluan tehdä sen yhteistyössä työnantajalle, jolle olin työskennellyt jo pitkään opintojeni aikana. Tavoitteenani oli löytää opinnäytetyölle sellainen aihe, josta olisi hyötyä työyhteisössäni. Itse en kuitenkaan aihetta heti keksinyt ja kysyin yhteistyökumppaniltani mahdollisista aiheista. Lopulta aihe opinnäytetyöhöni tuli eräältä yhteistyökumppanini esimieheltä.

Sijaishuoltopaikassa tapahtuvan toiminnan tavoitteena on keskittyä huostaanoton perusteena oleviin ongelmiin sekä lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin. Sijaishuoltopaikassa hyvään hoitoon ja kasvatukseen kuuluu lapsilähtöisyys ja lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. (Hoito ja kasvatustapa sijaishuollossa [Viitattu 17.3.2017].) Jo näiden edellä mainitsemieni perusteella voimme päätellä, että sijaishuollossa on tärkeää huomioida jokainen lapsi hänen oma taustansa ja lähtökohtansa huomioon ottaen. Lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon tiettyjen perusteiden vuoksi, joten hänen kanssaan tulee työskennellä ottamalla huomioon nämä perusteet

Opinnäytetyöni käsittelee lapsen tukemista sijoituksen loppuvaiheessa. Aihe painottuu erityisesti siihen, millaista tukea lapsille tulisi tarjota sijoituksen loppuvaiheessa ja kuinka heitä tulisi valmentaa sijoituksen jälkeiseen elämään, kun he kotiutuvat takaisin oman perheensä pariin. Tässä opinnäytetyössä tulee esiin lastensuojeluyksikön ohjaajien kokemukset sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä, sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja sijoitettujen lasten vanhempien odotuksia ja toiveita lasten kanssa tehtävästä työstä kotiutumisen kynnyksellä.

Pitkänen (2011, 56) on kertonut, että huostaanoton tulee olla väliaikainen toimenpide ja perheen jälleenyhdistämisen velvoitetta tulee korostaa. Pitkänen (2008, 64) on tehnyt tutkimuksen huostassapidon lopettamisesta tutkimalla lastensuojelun päätösasiakirjoja. Tämän tutkimuksen mukaan lapsen huostaanoton lopettaminen tarkoittaa yleensä muutosta asumisessa ja lähimpien aikuissuhteiden vaihtumista omiksi vanhemmiksi. Tutkimuksen mukaan suurin osa lapsista palautuu takaisin asumaan omien vanhempiensa luokse tai toisen vanhemman luokse. Tutkimuksessa Pitkänen jakoi huostassapidon lopettamisen kolmeen eri syyluokkaan. Näitä

olivat lapsen ja vanhemman tilannetta kuvaavat tekijät sekä lapsen asiakkuusprosessiin liittyvät syytekijät. On siis selvää, että huostassapidon päätyminen on lapsen elämässä aina suuri muutos ja nämä vaativat lapselta sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen. Lapsen tilanne ennen huostaanottoa on saattanut olla erittäin vaikea ja on vaatinut suuria muutoksia, että huostaanotto päättyy. Sijaishuollon ammattilaisilla on suuri rooli lapsen tukemisessa sijoituksen aikana ja sen loppuvaiheessa valmistettaessa lasta lastensuojeluyksikön ulkopuoliseen elämään, ottaen huomioon lapsen sijoituksen taustalla olleet syyt.

Opinnäytetyöni yhteistyötahona on toiminut lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu on yksityinen lastensuojelupalveluja tuottava yritys Ylistarossa. Pihakoivun toiminta perustuu tavallisen arjen toimintoihin ja sen eri tehtävien hallintaan. Pihakoivu tarjoaa lastensuojelupalveluita moninaisesti ja kattavasti aina sijaishuollosta avohuoltoon. Pihakoivulla on neljä sijaishuoltoyksikköä, joissa tarjotaan kodinomainen ja turvallinen kasvuympäristö huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimin sijoitetuille lapsille ja nuorille. Pihakoivun lastensuojeluyksiköt ovat tarkoitettu alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille. Jokaisella neljällä yksiköllä on oma henkilökuntansa, joka koostuu sosiaali- ja terveystieteiden osaajista. Pihakoivun toimintaa ohjaa lastensuojelulaki. (Pihakoivu [Viitattu 28.10.2016].)

Tässä opinnäytetyössä toteutin laadullisen kyselyn sijoitettujen lasten vanhemmille, lastensuojelun sosiaalityöntekijöille sekä lastensuojeluyksikön ohjaajille. Kysely käsitteli lapsen tukemista sijoituksen loppuvaiheessa. Opinnäytetyöni tavoitteena oli saada luotua toimintamalli sijaishuoltoon sijoitettujen lasten kanssa työskentelemisen tueksi. Toimintamalli painottuu myös sijoituksen loppuvaiheen työskenteleeseen. Toteuttamani kysely oli suurella roolilla toimintamallin suunnittelussa, sillä kyselyn vastausten perusteella tein tämän kyseisen toimintamallin. Tutkimustuloksista on opinnäytetyössä oma kappaleensa, mutta joitain tuloksia raportoin jo teorian yhteydessä. Opinnäytetyöni koostuu teoriaosuudesta, tutkimusteoriasta, tutkimuksen suorittamisen kuvaamisesta, toimintaohjeen luomisesta, johtopäätöksistä ja pohdinnasta.

2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHTIA

Lastensuojelun tehtävänä on tukea perheitä ja turvata jokaiselle lapselle oikeus turvalliseen ympäristöön. Varhainen puuttuminen lasten ja perheiden ongelmiin ennen niiden pahenemista on yksi lastensuojelun tärkeistä tehtävistä. Syyt lastensuojeluasiakkuuksien taustalla ovat moninaisia, eikä näitä voida jaotella tiettyyn lokeroon. Tutkimusten mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on ollut hienoisessa laskussa muutaman viime vuoden aikana. Tässä luvussa syvennytään enemmän näihin edellä mainittuihin asioihin.

2.1 Lastensuojelun tarkoitus

Lapsen edun huomioon ottaminen on lastensuojelun johtava periaate. (Taskinen & Törrönen 2004, 12). Pääasiassa lastensuojelussa on perheiden tukeminen sekä taata lapselle turvallisuutta ja turvalliset olosuhteet kotona. (Child Protective Services 2017.) Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) tehtävänä on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasaiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen hyvinvoinnin vastuu kuuluu aina ensisijaisesti lapsen vanhemmalle tai muulle huoltajalle. Vanhemman tai muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lastensuojelun periaatteena on, että huoltajat saavat tarvittaessa tukea tehtävässään. Perheen kanssa yhteistyötä tekevien viranomaisten tulee tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrkiä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua tarpeeksi ajoissa sekä ohjata lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lasten ja perheiden ongelmien ehkäiseminen sekä niihin puuttuminen tarpeeksi varhaisessa vaiheessa ennen ongelmien pahenemista on yksi lastensuojelun tehtävistä. (L 13.4.2007/417 1 luku 1 – 2§; Laiho 2007, 139.) Ehkäisevän lastensuojelun lisäksi kunnat järjestävät ehkäisevää lastensuojelua lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Tätä voidaan järjestää silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Ehkäisevän lastensuojelun tarjoamaa tukea ja erityistä tukea voidaan antaa esimerkiksi opetukses-

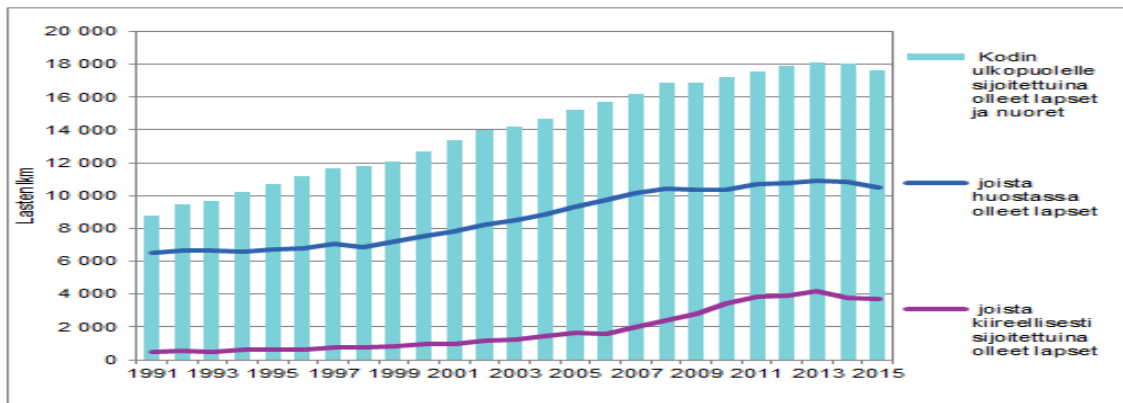
sa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muissa sosiaali- ja terveydenhuollon paikoissa. (L 13.4.2007/417 1 luku 3a§.)

Laihon (2007, 137-138) mukaan lastensuojelun tärkein periaate on lapsen etu. Lastensuojelussa joudutaan suojelemaan lasta tai nuorta heidän omilta vanhemmiltaan tai estää häntä vahingoittamasta muita tai itseään. Lastensuojelutyön päätehtävä on arvioida ja toteuttaa lapsen etua, mutta tämä on myös yksi vaikeimmista tehtävistä.

Lastensuojelua ovat lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Näitä toteutetaan laa- timalla asiakassuunnitelma ja järjestämällä avohuollon tukitoimia. Kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, sekä näihin liittyvä sijais- ja jälkihuolto ovat myös osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (L 13.4.2007/417 1 luku 3§.) Lastensuojelu on suureksi osaksi käytännön työtä, jonka keskipisteessä on konkreettisen avun ja tuen järjestäminen osoittaen samalla inhimillistä arvokkuutta. (Bardy 2009, 42). Tässä opinnäytetyössä käsittelen sijaishuoltoa ja erityisesti lapsen tukemista sijoituksen loppuvaiheessa.

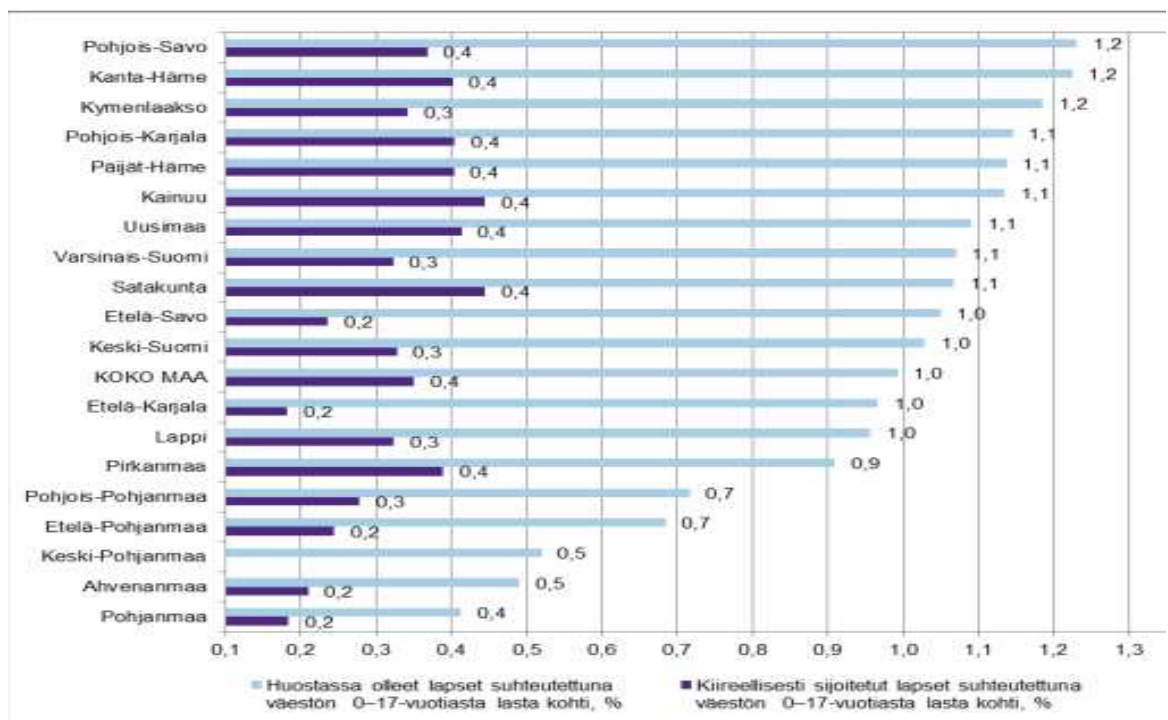
2.2 Tilastotietoa lastensuojelusta

Tilastojen mukaan vuonna 2015 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni edellisestä vuodesta. Vuonna 2015 oli kaikkiaan sijoitettuna 17 664 lasta ja nuorta, kun taas vuoden 2014 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 17 958. Vuonna 2012 oli sijoitettuna 17 830 lasta ja nuorta. Luvut ovat olleet siis jo useamman vuoden lähes samoissa luvuissa. Vuonna 2015 kaikista sijoite- tuista lapsista 53 prosenttia oli poikia. (Lastensuojelu 2015.)

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991-2015. (Lastensuojelu 2015).

Vuonna 2014 oli Etelä-Pohjanmaalla huostaanotettuina yhteensä 0,7 prosenttia suhteutettuna väestön 0-17-vuotiaisiin. Kiireellisesti sijoitettuna vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla oli 0,2 prosenttia suhteutettuna väestön 0-17-vuotiaisiin. (Lastensuojelu 2014.)

Kuvio 2. Vuoden aikana kiireellisesti sijoitetut ja huostassa olleet lapset suhteutettuna vastaavanikäiseen väestöön maakunnittain vuonna 2014, %. (Lastensuojelu 2014).

2.3 Lastensuojeluasiakkuuden taustaa

Lastensuojelun asiakkuutta ei voida kuvailla yhdellä kuvalla tai profiililla, vaan syyt ovat moninaisia. (Heino 2009a, 210). Bardy (2009, 41) kertoo teoksessaan, että lastensuojelutarpeen taustalta löytyy tavallisia elämänkriisejä sekä poikkeuksellisia koettelevia oloja ja vaativia tilanteita. Perheet ovat helposti haavoittuvaisia ja vanhemmuudessa ja lapsuudessa tapahtuneet muutokset voivat koetella perheitä. Perheiden koettelemus voi olla jo lyhytkestoisenakin sellainen, että se suistaa perheen raiteiltaan. On myös tapauksia, joissa kriisit toistuvat ja lastensuojelu kulkee mukana läpi elämän lapsuudesta aikuisuuteen. Tilanteet ovat hyvin moninaisia ja lasten turvattomuus, laiminlyönnit ja pahoinpitelyt liittyvät monisyisesti muun muassa vanhempien päihdeongelmiin, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai parisuhdeväkivaltaan.

Laiho (2007, 136) on Bardyn kanssa samoilla linjoilla lastensuojelutarpeen taustalla olevien asioiden syistä. Laihon mukaan lasten pahoinvointi ja heidän laiminlyöntinsä ilmenevät erilaisina turvattomuuden tunteina, oireiluna ja ongelmina. Laiho lisää myös erilaiset vuorovaikutus- ja tunne-elämän ongelmat, koulunkäynnin vaikeudet ja psyykkiset ongelmat tavanomaisiksi syiksi lastensuojelutarpeen taustalla. Nykyään ei välttämättä ole yhtä syytä lapsen tai nuoren pahoinvoinnille, sillä voi olla useita tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen suojelun tarpeeseen. Toisinaan on helppoa nimetä syytä suojelun tarpeelle, mutta usein sosiaalityöntekijöiden haastavin tehtävä lastensuojelutyön alussa on saada selville perheen kokonaistilanne sekä heidän voimavaransa ja ongelmansa. Perheiden kriisit ja erilaiset elämäntilanteiden vaikeudet voivat kehittyä nopeasti ja tällöin lastensuojelun tulee reagoida viipymättä. Joidenkin perheiden kohdalla kriisit toistuvat ja elämäntilanteet voivat koetella lasten hyvinvointia useamman vuoden ajan, tällöin lastensuojelun asiakastyö on pitkäkestoista ja voi kestää jopa koko lapsuuden ajan.

Lammi-Taskula ja Karvonen (2014, 290) kertovat teoksessaan Sosiaalitalo Oy:n (2012) tekemästä selvityksestä, jonka mukaan vuonna 2012 on tehty eniten lastensuojeluilmoituksia teini-ikäisistä lapsista. Näistä ilmoituksista joka toinen oli tehty poliisista ja opetustoimesta. Näissä lastensuojeluilmoituksissa ilmaistiin huolta

liittyen lapsen rikolliseen toimintaan, päihteidenkäyttöön, koulunkäyntiin ja lapsen psyykkiseen vointiin sekä väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen ja Rajala (2016, 70-74) ovat raportoineet vuonna 2014-2015 tehdystä tutkimuksesta lastensuojelutilanteen taustalla olevista tekijöistä perheen ympäristön, lapsen vanhempien ja lasten osalta. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että vanhemmista johtuvia yleisimpiä syitä sijoitukselle olivat vanhemman alkoholinkäyttö ja mielenterveysongelmat. Muita yleisimpiä syitä olivat vanhemman uupumus ja jaksamattomuus sekä sopimaton kasvatustyyli lapsen tarpeisiin nähden. Lapsesta tai nuoresta itsestään lähtevät sijoituksen syyt olivat ristiriidat vanhempien kanssa ja identiteetin rakentumiseen liittyvät tekijät. Muita syitä olivat psyykinen oireilu ja mielenterveysongelmat, väkivaltainen käyttäytyminen ja alkoholin käyttö. Koulunkäynnin ja opiskeluiden ongelmat olivat myös yksi iso syy sijoituksille.

Hiitolan (2008, 25) tekemän tutkimuksen mukaan huostaanoton pääasiallisimpia syitä olivat riittämätön vanhemmuus ja vanhempien alkoholinkäyttö/sekakäyttö/lääkkeet. Lapsista riippuvat yleisimmät syyt olivat lapsen mielenterveysongelmat ja lapsen itsetuhoinen käyttäytyminen. Perheväkivalta ja perheristiriidat olivat myös suuria syitä sijoituksen taustalla.

Tämän opinnäytetyöni yhteistyöorganisaatiossa on sijoitettuna lapsia ja nuoria erilaisten syiden ja lähtökohtien vuoksi. Kuten aiemmin teoriassa jo tuli ilmi, ei ole mitään yhtä syytä tai profiilia, vaan syyt sijoitusten taustalla ovat moninaisia. Jotkut syyt johtuvat lapsesta itsestään tai tämän käytöksestä. Joidenkin kohdalla on kyse oman perheen tai vanhempien kriiseistä ja elämäntilanteista. Näistä asioista selviytyäkseen lapset tarvitsevat sijaishuollon ammattilaisilta apua tilanteissaan. Opinnäytetyössäni keskityn erityisesti lapsen tukemiseen sijoituksen loppuvaiheessa.

2.4 Sijoituksen muodot

Sijoitus avohuollon tukitoimena. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimin sijaishuoltoyksikköön. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea

lapsen positiivista kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa yhdessä. (L 13.4.2007/417 7 luku 34§.) Lapsen huostaanottoon nähden lastensuojelulain mukaiset avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia. (Räty 2004, 23). Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 7 luvun 37§ mukaan lapselle voidaan järjestää yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshoidon asiakassuunnitelmassa tarkoitetulla tavalla avohuollon tukitoimena. Lapsi voidaan sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin, mikäli häntä ei voida hänen etunsa mukaisesti sijoittaa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa.

Kiireellinen sijoitus. Lapsi voidaan sijoittaa myös kiireellisellä sijoituksella ja hänelle voidaan järjestää sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto, mikäli lapsi on lastensuojelulain 40§:ssä mainituista syistä välittömässä vaarassa. Tällöin puhutaan lapsen kiireellisestä sijoituksesta. (L 13.4.2007/417 8 luku 38§). Kiireelliselle sijoitukselle voi olla monia eri syitä. Lapsen vanhemmilla voi olla päihdeongelmaa, jonka takia eivät sen vuoksi kykene huolehtimaan lapsestaan. Voidaan epäillä lapsen joutuneen pahoinpitelyn kohteeksi, eivätkä vanhemmat ole suostuvaisia tarvittaviin tutkimuksiin asian selvittämiseksi. Kyseessä voi olla myös esimerkiksi onnettomuus, sairastuminen tai kaltoin kohtelu, jolloin lapsen henki tai hyvinvointi on välittömässä vaarassa. Ongelmat voivat johtua myös lapsesta itseltään ja hänellä saattaa olla itsetuhoista käyttäytymistä, päihteiden käyttöä tai hän voi tehdä rikoksia. (Laiho 2007, 153.) Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää ja siitä päättää aina lastensuojelulain 13§:n 1 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija. Mikäli 30 päivää ei ole ollut riittävä aika selvittää lapsen huostaanoton tarvetta tai kartoittaa riittäviä tukitoimia voi viranhaltija tehdä päätöksen jatkaa kiireellisen sijoituksen jatkamista enintään 30 päivällä. (L 13.4.2007/417 8 luku 38-38a§.)

Lapsen huostaanotto on viimesijainen väliintulo ja se voidaan tehdä vasta kolmen kriteerin samanaikaisesta täyttymisestä. Lastensuojelulaisissa on säädetty näistä huostaanoton vaatimuksista ja kolmiportaisesta edellytysten ketjusta. (Räty 2004, 23; Heino 2009b, 55.) Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 9 luvun 40§ mukaan lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, taikka lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksia tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Toinen kriteeri: avohuollon palvelut eivätkä muut avohuollon tukitoimet ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi mahdollisia, taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Viimeisin, eli kolmas kriteeri: sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Rädyn (2004, 23) mukaan tärkein edellytys näistä kolmesta on se, että sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Huostaanottotilanteessa neuvotellaan tiiviisti lapsen, hänen vanhempiensa ja huoltajiensa kanssa.. Huostaanottovaiheessa pyritään hyvään yhteistyöhön perheen kanssa, kuten kaikessa lastensuojelutyössä. Laadultaan hyvä huostaanotto täyttää lapsen ja vanhempien toivomukset, mielipiteet ja ottaa kulttuuritaustan huomioon. Huostaanotto ei saa vaurioittaa lasta, eikä kohtuuttomalla tavalla vanhempiaakaan. Tämän vuoksi on tärkeää, että lapsi ja hänen huoltajansa sekä muut läheiset saavat riittävästi tietoa, tukea, tunteiden jakamista ja rohkaisua. (Huostaanotto, [Viitattu 27.10.2016]; Huostaanoton valmistelu ja päätöksenteko, [Viitattu 26.10.2016].)

Huostaanotto on toistaiseksi voimassaoleva, mutta se lakkaa viimeistään lapsen täyttäessä 18-vuotta. Sijaishuoltoa toteuttaessa täytyy huomioida lapsen etu ja otettava se huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä tai vähintään kerran vuodessa sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytyksiä. Huostassapidon jatkamista on arvioitava myös lapsen tai vanhemman toiveesta tai sen osoittautuessa tarpeelliseksi. Jos huostassapidolle ei enää ole tarvetta, viranhaltijan tulee tehdä päätös huostassapidon lopettamisesta. Huostassapitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos se

on selvästi vastoin lapsen etua. (Huostassapidon kesto [Viitattu 27.10.2016]; L 13.4.2007/417 9luku 47§.)

Asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma on tehtävä lapselle, joka on lastensuojelun asiakkaana. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava yhdessä lapsen, huoltajan tai muun lapsen laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka aikana tavoitteet pyritään toteuttamaan. Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Näiden lisäksi suunnitelmaan tulee kirjata lapsen yhteydenpidon toteutuminen vanhempien ja muiden läheisten kanssa ja miten samalla otetaan huomioon tavoitte perheen jälleenyhdistämisestä. (L 13.4.2007/417 6 luku 30§.)

Opinnäytetyöni yhteistyönorganisaatioon on sijoitettuna eri lähtökohdista olevia lapsia ja heillä jokaisella on omanlaisensa elämänkokemukset. Ei ole olemassa yhtä ja samaa "kaavaa", jonka vuoksi lapset olisivat sijoitettu. Näille jokaiselle sijoitetulle lapselle on luotu oma asiakassuunnitelma, joka ohjaa työskentelyä lapsen kanssa. Sijoitettujen lasten ja nuorten sijoituksen kestot saattavat vaihdella muutamasta viikosta useisiin vuosiin. Myös sijoituksen muodot opinnäytetyöni yhteistyöorganisaatiossa vaihtelevat. Tässä opinnäytetyössä keskityn sijoituksen loppuvaiheeseen ja sijoitettujen lasten tukemiseen siinä vaiheessa. Jokaisella lapsella on taustojensa ja kokemustensa vuoksi erilaiset tuen tarpeet.

3 LAPSEN ARKI SIJAISHUOLLOSSA

Lastensuojelullisena toimena lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoyksikköön. Sijaishuollossa on tärkeää turvata lapsen kehityksen kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Sijaishuollossa olevilla lapsilla saattaa esiintyä moninaisia haasteita. Haasteet saattavat liittyä lapsen elämän kokemusten mukanaan tuomiin haasteisiin. Myös sijaishuoltopaikan mukanaan tuomat ympäristön muutokset saattavat aiheuttaa haasteita. Sijaishuoltopaikassa lapsen kanssa työskennellään asiakassuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden mukaisesti.

3.1 Sijaishuoltoyksikkö

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 10:n luvun 57§ mukaan lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset ovat sellaisia lastensuojelulaitoksia, joissa voidaan järjestää lapsen sijaishuoltoa ja sijoituksia avohuollon tukitoimina. Heinon (2009a, 205) mukaan lastensuojelun sijaishuollon palveluita tarjoavat yksityiset ja julkiset laitokset. Yksityisen sektorin osuus on kuitenkin vahvistunut lastensuojelun sijaishuollossa yritysten hoitopaikkatarjonta on lisääntynyt.

Sijaishuoltopaikan valinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Näiden lisäksi tulee pyrkiä ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Haasteena kuitenkin on löytää yhä kasvavalle lapsijoukolle heidän tarpeitaan vastaava kriisijoituspaikka, erityistä hoitoa tarjoava tai pitkäaikainen sijoituspaikka. Näistä lasten erityisiä tarpeita vastaavista erilaisista paikoista on ollut pulaa. Tämä on luonut paineita erilaisissa sijoituspaikoissa. Tämän vuoksi lapset ovat voineet joutua tyytymään paikkoihin, jotka ovat olleet sillä hetkellä saatavilla tai he ovat päätyneet ns. ylimääräisille paikoille. (L 13.4.2007/417 10 luku 50§; Heino 2009a, 204.)

Lapsen sijoituksen ollessa väliaikainen, voidaan hyvin järjestettyä laitoshoidoa pitää parhaana ratkaisuna. Esimerkiksi sijaishuollon tarpeessa olevan murrosikäisen lapsen kohdalla laitoshoido on yleensä tarkoituksenmukainen ratkaisu. Tällöin ar-

vostetaan kiinteää työskentelyä lapsen vanhempien kanssa ja tiivistä yhteydenpitoa lapsen ja tämän vanhempien välillä. Laissa sanotaan, että sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä. Sosiaalityöntekijän ja lapsen sijaishuoltoapaikan tulee tukea ja edistää lapsen ja hänen vanhempiensa sekä muiden läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. (Lastensuojelulaitokset [Viitattu 25.10.2016]; L 13.4.2007/417 10 luku 54§.)

3.2 Sijaishuollossa olevan lapsen haasteet

Sijaishuoltoon tulevilla lapsilla saattaa olla monenlaisia haasteita ja vaikeuksia elämässään. Lapsella saattaa olla taakkana kokemuksia, jotka vahingoittavat hänen kehittymistään. Elämän kokemuksista huolimatta lasta kannattaa kannustaa käyttämään omia kokemuksiaan elämänsä rakennusaineena. Sijoituksen yhteydessä lapselle voi nousta huoli hänen kotioloistaan, joka voi johtua pitkään jatkuneista ratkaisemattomista ongelmatilanteista kotona. Hän voi esimerkiksi murehtia omia vanhempiaan, sisaruksiaan tai lemmikkieläintään. (Känkänen 2009, 235.) Sijaishuollossa saattaa tulla esiin myös ennakoimattomia tilanteita, jolloin nuori karkaa tai jättää palaamatta laitokseen. Tällaiset äkilliset muutokset saattavat aiheuttaa suuria tunteita kaikkien osapuolten kesken. Nuoren löytyminen on aina suuri helpotus. Takaisin laitokseen palaava nuori voi kuitenkin kokea erilaisia tunteita helpotuksesta ylpeyteen. (Känkänen 2009, 237.)

Lapsen sijoitus ja huostaanotto tuo lapsille monesti suuria muutoksia. Anu Lumpus (2015, 53.-58) on tehnyt pro gradu- tutkielman huostaanotettujen lasten ja nuorten ajatuksista ja kokemuksista sukulaissijaisperheissä elämisestä. Hän tutki pro gradussaan huostaanoton mukanaan tuomia muutoksia lasten sosiaaliseen verkostoon. Hänen tekemänsä tutkimuksen tuloksista nousi esiin, se, että kaikki lapset eivät voineet tavata vanhempiaan niin usein, kuin olisivat halunneet. Yksi lapsi oli tuonut esiin, ettei edes välitä tavata vanhempiaan. Tutkimuksen mukaan tapaamisiin vaikuttivat asuinpaikan muutokset, välimatka ja vanhempien päihteiden käyttö. Lasten ystävyysuhteet olivat huostaanoton aikana kokeneet muutok-

sia. Lapsilla olivat vanhat kaverit jääneet vanhalle asuinpaikkakunnalle. Sijoituksen aikana lapset olivat kuitenkin saaneet solmittua uusia ystävyysuhteita.

Pihakoivun ohjaajille teetetystä kyselystä (2016) nousi esiin se, että sijoituksen loppuvaiheessa saattaa esiintyä haasteita arjen sääntöjen noudattamisessa. Lapset saattavat kokea sijoituksen loppuvaiheen sellaiseksi, ettei omalla käytöksellä ole enää mitään väliä, sillä pääsevät kuitenkin pian pois. Känkäsen (2009, 237) mukaan siirtymisen kodista laitokseen tai lopulta sijaishuoltopaikasta itsenäiseen elämään saattavat herättää lapsissa erilaisia tunteita. Siirtymävaiheet lapsen elämässä voivat pitää sisällään uteliaisuutta, pettymystä, jännitystä ja myös helpotusta. Ristiriitaisuus tunteiden välillä saattaa hankaloittaa lapsen tunteiden esilletuloa sekä niiden käsittelyä.

3.3 Lapsen kanssa työskentely sijoituksen päättämisvaiheessa

Känkänen (2009, 235-237) kertoo, että lapsen hyvä vastaanottaminen sijaishuoltopaikkaan parantaa sijoituksen onnistumisen mahdollisuuksia. On hyvä, jos lasta vastaanottavalla sijaishuoltoyksikön työntekijällä on riittävästi aikaa olemiseen yhdessä lapsen kanssa. On hyvä muistaa, että lapsi saattaa kaivata hengähdystaukoa itsekseen. Lapselle on hyvä antaa aikaa totutella uuteen tilanteeseen ja kriisistä selviytymiseen. Turvallisuudentunteen vahvistamiseen lapsi tarvitsee aikaa lohdulle, läsnäololle ja toipumiselle. Sijoituksen avulla lapselle pyritään takaamaan turvallinen kasvuympäristö ja hyviä, tukevia ihmissuhteita. Sijoittamisen vaiheessa lapselle on hyvä kertoa ikätasoisesti sijoitukseen liittyvistä asioista ja keskustella hänen kanssaan riittävästi. Lapsen kanssa on hyvä käydä tilanteen herättämiä tunteita läpi ja tukea häntä. Lasta kannattaa rohkaista kertomaan omista tunteistaan ja näkemyksistään. Aikuisen on hyvä tarjota lapselle mahdollisuuksia kertoa näistä edellä mainituista asioista sekä auttaa lasta eteenpäin. Kuuntelemalla lapsi huomaa, että hänestä välitetään ja, että hän on tärkeä. Lapsi tarvitsee juuri hänen tarpeisiinsa virittyntä hoitoa korjaamaan ja voimistamaan omia kokemuksiaan. Pösön (2004, 206) mukaan sijaishuollossa pyritään mahdollistamaan ja tukemaan lasta tavallisessa arjessa ja siihen liittyvissä huolenpidossa, hoidossa ja kasvatuksessa.

Sijoitetulle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma yhdessä lapsen ja huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa. Huostaanotetun lapsen kohdalla asiakassuunnitelmasta tulee löytyä määriteltynä sijaishuollon tarkoitus ja sille asetetut tavoitteet. Asiakassuunnitelmassa on lisäksi lueteltuna lapsen erityisen tuen ja avun järjestäminen, ja näiden järjestäminen vanhemmille, huoltajille tai muille hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Suunnitelmasta käy ilmi myös lapsen yhteydenpidon toteutuminen ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa. Muita asiakassuunnitelmasta löytyviä asioita ovat lapsen mahdollisuus tavata sosiaalityöntekijäänsä sekä miten otetaan huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä lapsen edun mukaisella tavalla. Asiakassuunnitelma ohjaa työskentelyä lapsen kanssa. Asiakassuunnitelma on sijaishuollossa olevan lapsen kohdalla tarkistettava vähintään kerran vuodessa tai, kun se muuten nähdään tarpeelliseksi. (Saastamoinen 2010, 83-84.)

Saastamoinen (2010, 85) kertoo myös hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. Sijaishuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmaa on hyvä täydentää hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Lapselle laadittu asiakassuunnitelma sekä hoito- ja kasvatussuunnitelma täydentävät toisiaan ja ovat lapsen edun mukaisia. Näistä on hyötyä myös sijoitetun lapsen vanhemmille sekä sijaishuollon työntekijöille. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa asetetaan laitoksessa asuvalle lapselle sijaishuollon tavoitteet ja arvioidaan ja suunnitellaan laitoksessa tarvittavan huollon ja hoidon sisältö. Sijaishuoltoapaikan työntekijät tekevät hoito- ja kasvatussuunnitelman yhdessä sijoitetun lapsen ja tämän huoltajien kanssa. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on laitoksessa järjestettävän hoidon ja huolenpidon työväline.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa ([Viitattu 19.3.2017]) on tehty toimintamalli lastensuojeluyksikköön. Toimintamallissa käsitellään sijoituksen loppuvaihetta, jolloin nuorta tulisi valmentaa uuteen elämäntilanteeseen. Tässä kyseisessä toimintamallissa nuoren kanssa tulee käydä keskusteluja sijoituksen jälkeisestä ajasta. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun ohjaajille teetetyn kyselyn (2016) mukaan sijoituksen loppuvaiheessa lapsen kanssa keskustellaan sijoituksesta, siihen johtaneista syistä ja valmennetaan tulevaan kotiutumiseen. Vastaajien mukaan lapsen kanssa keskustellaan erityisesti muutosta, kotona olemisesta ja käyttäytymisestä.

4 TOIMINNAN OHJAAMINEN LASTENSUOJELUSSA

Tähän kappaleeseen olen koonnut asioita, jotka vaikuttavat sijaishuollon toteuttamisen taustalla. Lastensuojelun taustalla vaikuttavat lait ja määräykset. Sijaishuollon toteuttamiselle on määritelty omia laatuvaatimuksia, jotka ohjaavat toimintaa. Lapsen kuuleminen ja huomioiminen on tärkeässä roolissa lastensuojelussa ja sijaishuollossa. Lapsen sijoituksen aikaiselle toiminnalle on määritelty omat ohjeistukset ja vaatimukset. Nämä asiat ovat myös tämän opinnäytetyön pohjalta tehdyn toimintaohjeen taustalla vaikuttavia tekijöitä, vaikka nämä asiat eivät olekaan erikseen toimintaohjeessa mainittu.

4.1 Laatu lastensuojelussa

Opinnäytetyöni aiheena on lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Tähän opinnäytetyöhön on sisällytetty tutkimus, joka on toteutettu kyselyn avulla. Tutkimustulosten avulla on muodostettu toimintaohje, jota voidaan jatkossa käyttää apuna työskentelyn tukemisessa. Erilaiset toimintaohjeet ovat osa yritysten laatu-järjestelmää. Toimintaohjeen taustalla vaikuttavat myös monet muut tekijät, esimerkiksi laki.

Lastensuojelulaki määrittää lastensuojelutyötä. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lastensuojelutyön perustana on lapsen oikeuksien toteutuminen. Lapsen edun asettaminen etusijalle on keskeistä viranomais toiminnassa ja lapsiin liittyvissä asioissa. Lapsen oikeuksien toteuttaminen on vahvasti osana lastensuojelutyötä. (Lastensuojelun keskusliitto, [Viitattu 12.3.2017].) YK:lla on lapsen oikeuksien sopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Lapsen oikeuksien sopimuksessa luetellaan lapsille kuuluvia ihmisoikeuksia ja sopimus asettaa valtiot ensisijaiseen vastuuseen sen toteuttamisessa. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on neljä pääperiaatetta. Näitä periaatteita ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksen kunnioittaminen. (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus, [Viitattu 17.3.2017].)

Sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä Suomen kuntaliiton kanssa ovat luoneet ensimmäisen laatusuosituksen lastensuojeluun vuonna 2014. Laatusuosituksen keskipisteenä on aina lapsi ja hän on aina lastensuojelussa ensisijainen asiakas. Laatusuositukset pitää sisällään asiakkaiden ihmisarvon ja perusoikeudet. Lastensuojelussa tämän tulisi näkyä asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Lapsen etu on toinen tärkeä asia laatusuosituksessa. Lapsen edun huomioon ottaminen on aina ensisijaista ja se tulee huomioida lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa. Eri toimenpidevaihtoehtoja ja ratkaisuja tulee arvioida lapsen etua pohdittaessa. Kolmantena laatusuosituksessa mainitaan vuorovaikutus. Asiakkaasta välittäminen sisältyy aina hyvään vuorovaikutukseen. Arvostus, inhimillisyys ja empatia korostuvat aina asiakkaiden hyvässä kohtaamisessa. Vuorovaikutuksen onnistumisessa on aina kaksi vaikuttavaa tekijää, asiakas ja työntekijä. Ammattihenkilöstön työn laatu on myös suuressa roolissa ja lasten ja nuorten parissa työskentelevän henkilön on tiedostettava työyhteisössä hänen oma vastuunsa lastenkasvatuksesta sekä velvollisuus tukea vanhemmuutta. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien tulee osata tehdä vastuullisia päätöksiä ja heillä tulee olla selkeästi määritellyt vastuut, ettei asiakastyö jää yksittäiseksi toimenpiteeksi. Vastuullisilla päätöksillä työntekijä tekee laadukasta lastensuojelua. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 12-16.)

Sijaishuollon päättämiseksi on määritelty omat laatukriteerit. Näistä kriteereistä ensimmäinen on sijoituksen päättymisen ennakoiminen riittävän ajoissa ja sitä edeltää arviointi lapsen kyvyistä, valmiuksista ja tuen tarpeesta. Toinen kriteeri käsittää lapsen sijoituksen päättymisen suunnitteleminen hoito ja kasvatusneuvotteluissa. Yksi kriteereistä on huoltosuunnitelma, joka ohjaa sijoituksen päättämisen prosessia. Neljäs laatukriteeri sijaishuollon päättämiseksi on jälkihuoltosuunnitelma, jossa sovitaan tarvittavista tukitoimista ja sovitaan vastuunjako lapsen tai nuoren tilanteen seuraamiselle ja työskentelylle. (Heinjoki ym. 2005, 41-43.)

4.2 Sijaishuollon laatuvaatimukset

Saastamoinen (2010, 89) kertoo teoksessaan, että lapsen sijaishuoltoa ja laitoshuoltoa voidaan järjestää lastenkodeissa, nuorisokodeissa ja koulukodeissa. Lastensuojelulaissa säädetään lastensuojelulaitosten toiminnan yleisistä edellytyksistä. Laki ei kuitenkaan kerro yksityiskohtaisesti laitoshuoltona järjestettävästä sijaishuollon järjestämisestä. Laissa ei myöskään ole määritelty, millaisilla edellytyksillä ja millaisia laitoksia voidaan pitää lastensuojelulain mukaisina laitoksina.

Lastensuojelulaissa annetaan sijaishuollolle tietynlaisia määräyksiä. Lastensuojelulaissa kerrotaan, että lapsen hoidossa, kasvatuksessa ja kasvuolojen järjestämisessä tulee noudattaa lakia, jossa on säädetty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lapsen hoitoa ja kasvatusta tulee järjestää kunnioittamalla hänen yksityisyyttään. (L 13.4.2007/417 10 luku 58§). Laki määrittää, että lastensuojelulaitoksen toimitilojen ja toimintavälineiden tulee olla riittäviä ja asianmukaisia. Laissa kerrotaan myös hoidettavien lasten lukumäärästä. Lain mukaan asuinyksikössä saa hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta, mutta samassa rakennuksessa saa olla sijoitettuna enintään 24 lasta tai nuorta. Kiireellisissä tilanteissa voidaan väliaikaisesti poiketa sijoitettujen lasten lukumäärästä. Hoito- ja kasvatustehtävissä toimivia työntekijöitä tulee asuinyksikössä olla vähintään seitsemän. Henkilöstön määrä tulee kuitenkin aina suhteuttaa hoidettavien lasten tai nuorten lukumäärään sekä heidän tarvitsemaansa hoitoon ja kasvatukseen. Lastensuojelulaitoksessa on oltava riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöitä, ottaen huomioon lasten ja nuorten tarvitseman hoidon. (L 13.4.2007/417 10 luku 57§-60§.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen vuoksi sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijoitus sijaishuoltoon tehdään aina kriteerien perusteella, jotka on määritelty lastensuojelulaissa. Lapsen sijaishuoltoa voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeet huomioon ottamalla tavalla. Lähtökohtana on oikean sijaishuoltopaikan valinta perustuen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Väliaikaisesti lapsi voidaan sijoittaa enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi, mutta silloin kotiin sijoittamisen perusteen tulee kuitenkin olla erityinen. Syynä voi olla

lapsen kotiin palaamisen valmistelu kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on perusteltua muusta syystä lapsen edun kannalta, esimerkiksi välttämättömän sairaanhoidon turvaamisen vuoksi. (L 13.4.2007/417 10 luku 49§; Laiho 2007, 158; Heinjoki, Heinonen, Kiiskinen, Mikkola, Ollila & Peitsalo 2005, 41.)

4.3 Lapsen kuuleminen ja huomioiminen lastensuojelussa

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417 4 luku 20§-21§) mukaan lastensuojelua toteuttaessa on lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottamalla selvittävä lapsen toivomukset sekä mielipide. Mielipiteen selvittämisessä tulee kiinnittää huomiota hienovaraisuuteen siten, että siitä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapselle ja hänen vanhempiansa väliselle suhteelle. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja sen tärkein sisältö tulee kirjata lapsen asiakirjoihin. Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Saastamoisen (2010, 66) lapsen osallisuudessa on kyseessä se, miten lapsi voi olla mukana toteuttamassa, arvioimassa, ja kehittämässä työtä, jota tehdään hänen oman etunsa turvaamiseksi. Lapsen kanssa tehtävässä työssä osallisuutta voidaan pitää keskeisenä lähtökohtana. Tämä tulee huomioida kaikessa työskentelyssä. Lastensuojelua toteuttaessa tulee kiinnittää huomiota lapsen toivomuksille ja mielipiteille. Mielipiteen tai toiveen selvittämiseksi ei ole olemassa erityistä ikärajaa, vaan jokaisen toive ja mielipide on selvittävä. Thomasin (2002, 88) mukaan osallisuuden kohdalla lastensuojelulaitoksissa haasteena saattaa olla kuitenkin se, että lapsen omaan asiantuntijuuteen ei luoteta tarpeeksi.

4.4 Toiminta sijaishuoltoyksikössä

Laaksosen (2004, 261-262) mukaan sijoitusprosessin tarkoituksena on taata lapsen tarpeisiin vastaaminen erilaisilla palveluilla, tiedonkeruulla ja moniammatillisella arvioinnilla. Yksi tärkeä tavoite on taata lapsen kasvulle ja kehitykselle suotuista alku, jossa lapsi itse on keskipisteenä. Lastensuojelun käsikirjassa (Hoito ja kasvatusta sijaishuollossa [Viitattu 17.3.2017]; Lapsen arki ja perushoito sijaishuollossa [Viitattu 17.3.2017]) kerrotaan lapsen hoidon ja kasvatuksen sijaishuollossa sisäl-

tävän lapsen ja nuoren arjesta huolehtimisen ja perushoidon. Lapsen perushoitoon kuuluu ravitsemuksesta, vaatetuksesta, levosta ja muut arkeen liittyvät toiminnot. Arjen säännöllisyydestä on hyvä pitää kiinni, täten lapsi oppii vastuuta oman arkensa sujuvuudesta. Näiden lisäksi sijaishuollon aikana on huolehdittava lapsen oikeuksien toteutumisesta. Hyvä hoito ja kasvatus pitää sisällään lapsilähtöisen työskentelyn ottamalla huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Sijoituksen aikana aikuisen läsnäolo on lapselle tärkeää. Lasta on hyvä kannustaa harrastuksiin, koulutukseen ja kuntoutumiseen sijoituksen aikana. Sijaishuollossa lapselle tulee turvata kokonaisvaltaisesti turvallisuus, asettaa rajoja sekä valvoa lasta. Lapsen arkeen ja sen sisältöön sijaishuollossa on hyvä kiinnittää huomiota. Tärkeitä asioita ovat muun muassa lapsen kuunteleminen, kohtaaminen, onnistumisen kokemukset, tunteiden tunnistaminen ja käsitteleminen, ristiriitatilanteiden selvittäminen, rahan käytön opettaminen lapselle, turvallisten olosuhteiden luominen ja vastuun kantaminen.

Klap (2005, 97-98) kertoo teoksessaan, että sijoituksen avulla valmentaudutaan laitoksen ulkopuoliseen elämään. Sen vuoksi on tärkeää, että sijoituksen aikana työskennellään yhdessä lapsen verkoston sekä lapsen läheisten aikuisten ja sukulaisten kanssa. Peruskoulun päättävien lasten valmentaminen kotiin paluuseen aloitetaan jo hyvissä ajoin edellisen vuoden syksyllä. Konkreettisia esimerkkejä ja tukitoimien tarpeellisuutta uuden tilanteen lähestyessä arvioidaan lapsen neuvotteiluissa. Tavoitteena pidetään aina sitä, että lapsi ja hänen perheensä ovat tietoisia siitä, miten heidän tulee toimia, jos lapsen tilanne kriisiytyy kotona, koulussa tai muilla elämän osa-alueilla. Uhkien kartoittaminen ja mahdollisten toimintamallien suunnittelu mahdollisia takapakkeja silmällä pitäen valmentaa lasta ja verkostoa toimimaan ja näkemään tilanteisiin ratkaisuja.

4.5 Omaohjaajuus sijoituksen aikana

Lastensuojelulaitoksissa omaohjaajat ovat päävastuussa lasten asioista. Lapsen sijoituksen alkaessa hänelle määrätään omaohjaaja, joka osallistuu kaikkiin lasta koskeviin neuvotteluihin ja on osallisena laatimassa lapsen tavoitteita sijoituksen onnistumiseksi. Omaohjaaja tutustuu myös lapseen ja hänen verkostoihinsa.

Omaohjaajan vastuulla on lapsen perhettä lasta koskevissa asioissa. Omaohjaajan tehtäviin lukeutuu lasta koskevien kirjallisten töiden tekeminen ja raportointi. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu tukea lasta kotiutumaan laitokseen, luoda kokonaiskuvaa lapsen elämästä ja kasvuympäristöstä, pitää yhteyttä lapsen verkostoihin ja rakentaa lapsen arkea laitoksessa. (Lastenkoti, nuorisokoti, [Viitattu 19.3.2017]; Klap 2005, 95.)

Klap (2005, 95) kertoo, että luottamuksen, avoimuuden ja reilun pelin rakentaminen vaatii aikaa, rohkeutta ja asioihin paneutumista. Hänen mukaansa omaohjaajan tehtäväksi kuuluu antaa itsensä kumppaniksi ja asiantuntijaksi lapsen ja tämän perheensä käyttöön koko sijoituksen ajaksi. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu myös lapsen ja tämän perheen tukeminen, lohduttaminen, kannustaminen, ylös nostaminen ja patistaminen. Omaohjaajan ja lapsen yhteinen, kahdenkeskinen aika on sijoituksen aikana tärkeää.

Kiiskinen ja Eskelinen (2013, 16-17) kertovat omaohjaavuuden olevan erikoinen tehtävä ja siihen liittyvän monentasoisia tehtäviä. Omaohjaajasuhde voi tarjota lapselle korvaavan kiintymyssuhdemallin, jossa lapsi voi kokea arkeen liittyvää turvallisuuden tunnetta. Omaohjaajan tehtävänä on yleensä koota lapsen virallisista asiakirjoista ja muista saatavista tiedoista kokonaiskuva ja tätä käytetään apuna työskentelyssä.

5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄNÄ TOIMINTAOHJE SJOITUKSEN PÄÄTTYMISVAIHEESEEN

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni tarkoituksesta, tavoitteista ja tekemästani tutkimuksesta. Tutkimusmenetelmä ja sen määrittely käyvät tästä luvusta ilmi. Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni yhteistyökumppanin ja kerron sijoituksen aikana tehtävästä työstä tällä hetkellä. Opinnäytetyön prosessista kerron myös tässä luvussa.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Sain ideani opinnäytetyöni aiheeseen yhteistyöorganisaatiossani työskentelevältä esimieheltä. Innostuin aiheesta itsekkin kovasti ja päätin tarttua aiheeseen. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää sijoitettujen lasten vanhemmilta, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä ja lastensuojeluyksikön työntekijöiltä heidän kokemuksia, toiveita ja odotuksia sijoitettujen lasten tukemisesta ja valmentamisesta tulevaan kotiutumiseen sijoituksen loppuvaiheessa. Tavoitteena on näiden kokemusten ja näkemysten avulla saada luotua toimintamalli työskentelyn avuksi. Tarkoituksena on saada monia eri näkökulmia asiaan ja siksi lastensuojelun sosiaalityöntekijät, sijoitettujen lasten vanhemmat ja lastensuojeluyksikön työntekijät ovat luonteva valinta vastaamaan kyselyyn ja tuomaan omat näkemykset ja odotukset esiin. Ottamalla huomioon usean eri näkökulman odotukset ja toiveet, tulee sijoituksen taustalla olevat perusteet otettua paremmin huomioon ja käsiteltyä yhdessä lapsen kanssa. Tässä opinnäytetyössä painotan lapsen tukemista sijoituksen loppuvaiheessa. Erityisesti tässä opinnäytetyössä painotan takaisin kotiin palaavan lapsen tukemista, en niinkään täysi-ikäisyyden vuoksi sijaishuollon päättävää.

Mielestäni aihe on erittäin tärkeä lapsen kokonaisvaltaisen hoidon vuoksi. Kokonaisvaltaisessa huomioidussa auttavat eri tahojen näkemysten tarkastelu, odotukset ja toiveet lapsen tukemisesta. Täten lapsen kanssa työskennellessä kyetään ottamaan lapsen yksilökohtaisetkin tarpeet paremmin huomioon. Sijaishuollossa työskentely on minulle itselleni jo entuudestaan tuttua, joten se on auttanut opinnäytetyön tekemisessä ja aiheen käsittelyssä.

Toimintaohjeen laatimisen kannalta on tärkeää saada selville lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden, sijoitettujen lasten vanhempien ja lastensuojeluyksikön työntekijöiden ajatuksia ja toiveita lapsen kanssa työskentelystä ja lapsen tukemisesta sijoituksen loppuvaihetta ajatellen. Pyrin saamaan selville sen, miten he toivovat, että lapsia tuetaan ja miten heidän kanssaan tulisi työskennellä. Yksi tarkoitus on selvittää, että mistä heidän mielestään sijoitettujen lasten kanssa tulee keskustella ja millaisia aiheita tulee käsitellä sijoituksen loppuvaiheessa. Tutkimuksen vastausten perusteella Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu saa käyttöön toimintaohjeen, jossa on uusia kallisarvoisia ohjeita lapsen kanssa työskentelyyn sijoituksen loppuvaiheessa. Tämä auttaa lastensuojeluyksikön työntekijöitä heidän omassa työssään ja näiden uusien ohjeiden perusteella lapsen sijoituksen loppuvaiheessa tulee asioita käsiteltyä monipuolisemmin. Kyselyistä on tarkoituksena saada vastaajien toiveita sijoituksen loppuvaihetta kohtaan ja erityisesti toivon vastauksista nousevan kehittämissideoita esiin.

5.2 Nykytila

Opinnäytetyön aiheena on lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on saada selville se, miten lasta voidaan tukea paremmin sijoituksen lopussa ja millaisiin asioihin tulee kiinnittää huomiota.

Kokemusteni perusteella tällä hetkellä lasta tuetaan ja valmistellaan sijoituksen päättymiseen ja takaisin kotiin paluuseen. Lasten kanssa käydään läpi muun muassa sijoitukseen johtaneita syitä ja pohditaan yhdessä, miten uudelta sijoitukselta voidaan jatkossa välttyä. Lastensuojeluyksiköstä tehdään tiivistä yhteistyötä vanhempien ja lapsen muiden verkostojen kanssa. Tällä varmistetaan se, että lapsen asiat ovat ajan tasalla ja kaikki tietävät tilanteen. Lastensuojeluyksikön ohjaajilla on selkeä kuva siitä, että kenelle asioiden hoitaminen kuuluu.

Tarkoituksena on kuitenkin selvittää, mitä lastensuojeluyksikössä voidaan tehdä vielä enemmän ja paremmin lapsen kotiutumisen suhteen ja mitä tulee ottaa huomioon. Opinnäytetyön kyselyiden vastausten perusteella toimintaa voidaan kehittää entistä paremmaksi vastaamaan useamman näkökulman odotuksia ja toiveita.

Sijaishuoltoa toteutetaan kunkin lapsen kohdalla asiakassuunnitelmaneuvoitteluis-
sa sovittujen asioiden mukaisesti. Asiakassuunnitelmaneuvoittelussa luodaan reu-
naehdot ja puitteet lapsen kohdalla tehtävälle työskentelylle ja tehdään kotiutta-
missuunnitelma tulevaa kotiutumista ajatellen.

5.3 Kehittämismenetelmä

Menetelmänä laadullinen tutkimus. Menetelmänä tässä opinnäytetyössä käytin
kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana pide-
tään todellisen elämän kuvaamista. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on
löytää ja paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157.) Käytin
opinnäytetyössäni laadullista tutkimusmenetelmää selvittääkseni lastensuojeluyk-
sikköön sijoitettujen lasten vanhempien, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja
lastensuojeluyksikön ohjaajien ajatuksia siitä, millaista tukea lapselle pitäisi antaa
sijoituksen loppuvaiheessa ja miten heitä tulisi valmentaa kotiinpaluuseen.

Opinnäytetyön aineistonkeruu. Aineistonkeruu tapahtui kyselyn avulla. Kyselys-
sä oli avoimet kysymykset, joissa oli tyhjä tila vastausta varten. Hirsjärven, Re-
meksen ja Sajavaaran (2007, 190-191) mukaan kyselyn etuna tutkimuksessa on
se, että sen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto. Sen avulla tutkimukseen
voidaan saada paljon ihmisiä ja voidaan kysyä paljon eri asioita. Kyselylomake
säästää myös tutkijan aikaa ja vaivaa tehokkuutensa vuoksi. Kysely oli muodol-
taan posti- ja verkkokysely. Posti- ja verkkokyselyssä lomake lähetetään tutkitta-
valle ja he täyttävät ja postittavat lomakkeen tutkijalle takaisin.

Aineiston analysointi. Aloitin aineiston analysoinnin saatua kyselyn vastaukset
määräajassa. Ensimmäisenä tarkistin kaikki minulle palautetut kyselyt. Tarkistami-
sessa kiinnitin huomiota siihen, että onko kaikkiin kysymyksiin vastattu. Seuraa-
vaksi syvennyin vastauksiin ja pohdin, sopiiko vastaus kysymykseen. Havaintojeni
mukaan vastaukset vastasivat kysymyksiä. Joidenkin kysymysten kohdalla vasta-
ukset olivat kuitenkin sellaisia, että ne sopivat useampaan kohtaan, joten tästä
johtuen vastauksissa saattoi tulla hieman edellisen toistoa. Tämän jälkeen tee-
moittelin aineiston.

Aineistoa voidaankin analysoida monella tavalla. Pääperiaate analysoinnissa on kuitenkin siinä, että valitaan sellainen analyysitapa, joka parhaiten tuo vastauksen ongelmaan. Laadullista aineistoa käsitellään tavallisemmin teemoittelulla, tyyppittelyllä, sisällönerittelyllä, diskurssianalyysilla ja keskusteluanalyysilla. Laadullisessa tutkimuksessa analyysivaiheen mielenkiintoisuutta ja haasteita lisää aineiston runsaus ja elämänläheisyys. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 219-220.)

Tutkimustulokset ovat tässä opinnäytetyössä apuna luomassa toimintamallia. Tutkimustulosten avulla luon toimintamallin Pihakoivun tarpeisiin työskentelyn tueksi. Tutkimustulokset kertovat asioista, joita on tärkeä käsitellä sijoituksen loppuvaiheessa ja joihin tulee kiinnittää huomiota lapsen kanssa työskennellessä.

5.4 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyöni prosessi alkoi aiheen ideoinnilla ja suunnittelulla. Näiden jälkeen hain tutkimusluvan Seinäjoen kaupungilta. Seuraavana vuorossa oli kyselyiden toteuttaminen ja näiden vastausten pohjalta toimintamallin luominen.

Kuvio 3. Opinnäytetyön prosessi.

Opinnäytetyöhöni sain idean omalta työpaikaltani, yhteistyöorganisaatioltani Lastensuojeluyksikkö Pihakoivulta. Toiveenani oli tehdä opinnäytetyö lastensuojeluyksikkö Pihakoivun tarpeisiin ja kyselin mahdollisia ideoita organisaation esimiehiltä ja työkavereilta. Yksi esimiehistä kertoi minulle, että lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa on mielenkiintoinen aihe. Innostuin itsekin tästä aiheesta ja päätin tarttua siihen. Opinnäytetyön toteutukseen sain vapaat kädet. Esittelin aiheeni ohjaavalle opettajalle ja aloitin tutkimuksen suunnittelun.

Lapsen tukemiseen sijoituksen loppuvaiheessa liittyvät kyselyt toteutin joulukuun 2016 aikana. Kyselyn tarkoituksena on saada tietoa nykytilanteesta ja käyttää ky-

selyn tuloksia toimintamallin luomisessa. Kysely lähetettiin joillekin sijoitettujen lasten vanhemmille, lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja lastensuojeluyksikkö Pihakoivun työntekijöille. Tutkimusluvan tutkimukselleni hain Seinäjoen kaupungilta, joten se rajasi merkittävästi mahdollisten vastaajien määrää.

Kysely lähetettiin kolmelle sijoitetun lapsen vanhemmalle. Vanhemmilta, joille kysely lähetettiin, kysyttiin ensin mahdollista halukkuutta osallistua kyselyyn. Vanhempia muistutettiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kyselyitä palautui vanhemmilta takaisin kaksi kolmesta. Kaikkien vastaajien kyselylomakkeissa toistuivat kolme samaa teemaa; mahdolliset haasteet kotiutumisen yhteydessä sekä lapsen ja vanhempien niissä kaipaama tuki, millaista tukea lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähestyessä ja toiminta lastensuojeluyksikössä. Näiden kysymysten avulla oli tarkoitus selvittää, millaista tukea vanhemmat toivovat lapselleen sijoituksen loppuvaiheessa.

Sosiaalityöntekijöistä valikoitui neljä, joille kysely lähetettiin. Erään yhteistyöorganisaationi esimiehen kanssa pohdin sosiaalityöntekijöitä, joille kyselyn voisi lähettää. Sosiaalityöntekijöille lähetetyistä kyselyistä palautui yksi. Sosiaalityöntekijöillekin tarkoitettussa kyselyssä oli nämä kolme samaa teemaa, jotka olivat jo vanhempienkin kyselylomakkeissa. Nämä teemat olivat; mahdolliset haasteet kotiutumisen yhteydessä sekä lapsen ja vanhempien niissä kaipaama tuki, millaista tukea lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähestyessä ja toiminta lastensuojeluyksikössä. Näiden kysymysten avulla oli tarkoitus selvittää, mitä ja millaista tukea sosiaalityöntekijät toivovat sijoitetuille lapsille ja näiden perheille sijoituksen loppuvaiheessa.

Kysely lähetettiin myös kolmelle Pihakoivun ohjaajalle, joista kaikki vastasivat kyselyyn. Myös ohjaajien kyselylomakkeessa toistuivat nämä kolme teemaa; mahdolliset haasteet kotiutumisen yhteydessä sekä lapsen ja vanhempien niissä kaipaama tuki, millaista tukea lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähestyessä ja toiminta lastensuojeluyksikössä. Ohjaajien kysymyksistä oli tarkoitus selvittää myös sitä, miten tällä hetkellä lastensuojeluyksikössä toimitaan sijoituksen loppuvaiheessa ja kuinka lasta valmennetaan lastensuojeluyksikön ulkopuoliseen elämään.

Kyselyn mukana lähetin saatekirjeen, jossa esittelin itseni ja kerroin opinnäytetyöstäni. Saatekirjeessä kerroin siitä, kenelle kaikille (vanhemmat, sosiaalityöntekijät, ohjaajat) olen kyselyn lähettänyt ja missä tarkoituksessa. Saatekirjeessä painotettiin vapaaehtoisuutta vastaamisen suhteen, vaikka vanhemmilta olikin etukäteen asiasta kysytty. Saatekirjeestä tuli ilmi myös paikka ja ajankohta, josta valmista opinnäytetyötä voi halutessaan lukea. Kerroin saatekirjeessä, että kyselyiden analysoinnin jälkeen kyselylomakkeet tuhotaan välittömästi ja, että ne säilytetään siten, etteivät ulkopuoliset pääse niihin käsiksi. Kerroin myös mahdollisista suorista lainauksista, joita voin opinnäytetyössäni käyttää, mutta kuitenkin niin, ettei henkilöllisyyttä voida tunnistaa.

Kyselylomakkeista halusin sellaiset, että kukin vastaaja voi niihin vastata vapaamuotoisesti. Tähän päädyin sen vuoksi, että vastauksista tulisi monipuolisempia ja kukin saisi vastata oman näkökulmansa ja mahdollisen kokemuksensa mukaisesti, kun taas suljetuilla kysymyksillä vastauksien kirjo olisi varmasti ollut paljon suppeampi. Pidin avoimia kysymyksiä parempina myös sen vuoksi, ettei ne ole johdattelevia.

Kyselyiden vastausten perusteella laadin toimintaohjeen, jota voidaan käyttää työskentelyn tukena sijoituksen loppuvaiheessa. Toimintaohje muodostui täysin näiden saamieni vastausten perusteella. Toimintaohje on vasta niin sanottu raakaversio ja muokkautuu myöhemmin vielä opinnäytetyön valmistumisen jälkeen lisää.

5.5 Tutkimustulokset

5.5.1 Kotiutumisen yhteydessä mahdollisesti ilmeneviä haasteita

Tässä kysymyksessä oli tarkoituksena selvittää mahdollisia eteen tulevia haasteita, joita lastensuojeluyksiköstä kotiutuminen voi tuoda eteen. Sosiaalityöntekijöiltä ja lastensuojeluyksikön työntekijöiltä toivottiin vastauksia siihen, millaista tukea lapset ja vanhemmat yleensä kaipaavat lapsen kotiutumisen kynnyksellä.

Kyselyyn vastanneet vanhemmat vastasivat kysymykseen hyvin eri näkökulmista. Vastauksista nousi esiin kouluongelmat ja erityisesti kouluun lähtemisen vaikeus nähtiin toisessa perheessä haasteena. Kodin yhteisten sääntöjen noudattaminen nähtiin mahdollisena haasteena toisessa perheessä. Nuorten elämään kuuluvat seurustelusuhteet voivat osaltaan myös aiheuttaa haastetta siinä mielessä, että seurustelukumppanin kanssa vietetään liikaa aikaa ja vanhempien voi olla vaikea rajoittaa tätä. Toinen vastaaja uskoo rajojen kokeilemisen tuovan haastetta kotiutumisen yhteydessä. Toinen vastaaja taas uskoo sovituista asioista luistamisen tuovan haasteita.

Uskon, että kodin yhteisten sääntöjen noudattaminen tulee olemaan vaikeaa. (H1)

Kyselyyn vastanneen sosiaalityöntekijän toiveen mukaan lasten kanssa tulisi kyetä ikätaso huomioiden avoimeen keskusteluun siitä, mitkä ovat olleet huostaanoton kriteerit ja mitkä asiat tulee olla kunnossa ennen kotiutumista. Näin voidaan jo osittain yrittää vaikuttaa mahdollisten haasteiden syntymisen. Myös sosiaalityöntekijän vastauksista nousi esiin koulu. Hän näki tärkeänä, että lapsen kanssa voisi käydä tutustumassa mahdollisesti vaihtuvaan uuteen kouluun jo etukäteen sekä rohkaista solmimaan uusia kaverisuhteita tai pitämään vanhoja kaverisuhteita yllä.

Sosiaalityöntekijä näki tärkeänä myös sen, että keskusteluissa lapsen kanssa olisi hyvä käydä läpi muun muassa niitä asioita, jotka muuttuvat sijaishuollon päättyessä. Hänen mukaansa työskentelyä olisi hyvä kohdistaa myös siihen, että lapsen vanhemmat/vanhempi on lapsen kanssa läsnä keskusteluissa. Tämä voisi tukea omalta osaltaan myös vanhemman vanhemmuutta ja tälläkin tavalla voitaisiin ehkäistä mahdollisia haasteita.

Kyselyyn vastanneiden ohjaajien mukaan monet vanhemmat jännittävät lasten/nuorten kotiutumista. Vanhemmat jännittävät, pysyykö nuoren muutos myös kotiloissa. Tätä on kuitenkin pyritty tukemaan jo sijoituksen aikana muun muassa kotilomasäännöillä. Tällöin vanhemmilla on ollut taustatukenaan yksikkö ja sen työntekijät. Kuten vanhempienkin vastauksista tuli esiin rajojen ja yhteisten sääntöjen noudattaminen, myös kahden vastaajan vastauksista kävi ilmi, että vanhempia mietityttää rajojen asettaminen ja se, miten lapsi käyttäytyy, kun vanhemmat aset-

tavat rajoja tai seuraamuksia. Vastaajien mukaan jotkut nuoret saattavat kuitenkin pelätä uutta sijoitusta ja näin ollen sitoutuvat paremmin kodin sääntöihin.

Monelle nuorelle kuitenkin jää pelko, että jollei asiat hoidu myös kotona, niin uusi sijoitus ei ole poissuljettu. (H5)

Ohjaajien mukaan vanhempia tuetaan lapsen asioiden hoidossa jo sijoituksen aikana. Vanhempia pidetään kartalla lapsen asioista ja ohjeistetaan jo sijoituksen aikana olemaan aktiivisesti yhteydessä lapsen eri yhteistyötahojen kanssa. Sijoituksen lopussa vanhemmille annetaan vielä kaikki lapsen yhteistyötahojen yhteystiedot.

Ohjaajat kertoivat vastauksissaan, että vanhempien kanssa keskustellaan paljon sijoituksen loppuvaiheessa ja käydään sijoitusta läpi sekä pohditaan tulevaa. Vanhemmat saavat ohjaajilta tukea rajojen pitämisessä myös kotona. Kahden vastaajan mukaan jotkut vanhemmat kokevat jäävänsä yksin lapsen sijoituksen jälkeen. Monille vanhemmille saattaa olla suuri muutos, kun vahva yksiköstä saatu tuki päättyy. Yhden vastaajan mukaan jotkut vanhemmat toivovat tiivistä tukea lapsen sijoituksen loppuvaiheessa.

Varmasti toivovat mahdollisimman tiivistä yhteistyötä. (H4)

Vanhempien kanssa käydään paljon keskusteluja sijoituksen loppuvaiheessa ja luodaan uskoa tulevaan. Kannustetaan rajojen pitämisessä ja voidaan yhdessä suunnitella kodin sääntöjä. (H5)

5.5.2 Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa

Tämän kysymyksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien, ohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden odotuksia siitä, miten lasta tulisi tukea sijoituksen loppuvaiheessa. Vanhemmilta toivottiin ideoita siitä, miten heidän mielestään mahdollisia ongelmia voitaisiin ennaltaehkäistä.

Vanhempien vastauksissa toinen nosti esiin sen, että kotiutumista voidaan tukea pikku hiljaa kotilomia pidentämällä. Kotilomia pidentämällä voisi harjoitella kotona olemista sekä koulunkäyntiä kotoa päin. Yhden vastauksessa toivottiin ohjaajilta

enemmän kuulumisten kyselyä. Kuulumisia enemmän vaihtamalla olisi vastaajan mukaan helpompi puuttua ongelmiin heti. Toisen vastaajan mukaan kotilomille tehtävät kotilomasäännöt on koettu hyväksi ja ne on hyvät olla olemassa. Yhdestä vastauksesta kävi ilmi vanhempien rooli sijoitetun lapsen elämässä. Vastauksessa toivottiin, että vanhempia otetaan aktiivisesti mukaan lapsen asioihin ja tarjotaan mahdollisuutta osallistua esimerkiksi lääkärikäynneille. Toinen vastaajista toivoi lapselleen tukea ja neuvoa normaaliin elämään.

Neuvoa lasta normaaliin elämään ja kehottaa miettimään tarkkaan valintoja ja niiden seurauksia. Kun malttaa vähän miettiä niin välttyy monelta huonolta asialta. (H2)

Kyselyyn vastanneen sosiaalityöntekijän toiveiden mukaan lapselle tulisi tarjota sijoituksen loppuvaiheessa yksilöllistä tukea, ottaen huomioon hänen psyykkiset ja terveydelliset tekijät. Sosiaalityöntekijä näkee tärkeänä tarjota lapselle tarpeen mukaan tukihenkilötoimintaa tai koko perheelle perhetyötä. Hänen mukaansa kotiutumisen lähentyessä tulee myös varmistua siitä, että palvelut vastaavat lapsen tarpeita. Näitä palveluita voivat olla esimerkiksi se, että lapsella on oikeanlainen koulupaikka, tarvittavat terveydenhoitopalvelut sekä muut perustason palvelut.

Kotiutumisessa on tärkeää, että työskentely on intensiivistä ja tavoitteellista toimintaa. Arkisiin haasteisiin tulee saada välitöntä tukea ja mielestäni juuri perhetyö on tähän paras mahdollinen keino. (H3)

Kahden vastanneen ohjaajan mukaan lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähentyessä erityisesti aikuisen tukea ja läsnäoloa. Vastaajien mukaan sijoituksen pituus kuitenkin monesti vaikuttaa siihen, millaista tukea hänelle tarjotaan tai millaista tukea vaille lapsi itse on.

Varsinkin pitkän sijoituksen jälkeen kotiin muuttaminen on iso muutos lapsen arkeen, mikä herättää paljon epävarmuutta ja kysymyksiä. (H4)

Yksi ohjaajista toi esiin sen, että tuen tarve sijoituksen lopussa riippuu paljon niin lapsesta kuin kodistakin, minne hän kotiutuu. Ohjaajien vastauksista kävi ilmi, että jotkut tarvitsevat enemmän keskusteluja ja kannustusta kuin toiset. Toisille lähtö

yksiköstä on helpompaa kuin toisille. Monille lapsille ja nuorille annetaan parhaita mahdollisia neuvoja sekä annetaan ohjeita, mihin voi hädän tullen olla yhteydessä.

Toiset lähtevät yksiköstä iloisesti JES-fiiliksellä ja toiset haikeutta tuntein. (H5)

Jotkut kaippaa enemmän läsnäoloa ja juttukaveria, toisilla on kiire kotiin. (H6)

Aina luvataan, että yksikköön voi soittaa ja toivotetaan tervetulleeksi kahville. (H5)

5.5.3 Toiminta lastensuojeluyksikössä

Tässä kysymyksessä halusin selvittää, millaisista asioista vanhemmat, sosiaalityöntekijät ja ohjaajat toivovat lastensuojeluyksikön ohjaajien keskustelevan lasten ja nuorten kanssa sijoituksen loppuvaiheessa. Tässä kysymyksessä toivottiin myös toiveita siitä, miten lapsia pitäisi ohjata ja miten heitä tulisi valmentaa muutosvaiheeseen.

Vanhempien vastauksista nousi esiin toive siitä, että lasten kanssa keskusteltaisiin ja tehtäisiin selväksi, että kotona on myös rajat ja sääntöjä ja näitä tulee noudattaa. Toinen vanhempi toivoi, että nuoren tulisi oppia ymmärtämään, että sovitusta asioista jankkaaminen voi vaikuttaa koko perheeseen ja jopa tulehduttaa koko kodin ilmapiirin. Toinen vastaaja toivoo keskusteluja nuoren kanssa siitä, että miksi alunperin sijoitukseen päädyttiin ja miten asioiden nuoren käytöksessä täytyy muuttua. Toisesta vastauksesta välittyi vanhempien toive siitä, että lapsi oppisi viettämään aikaa myös kotona oman perheen parissa.

Korostaa, että kotona pätee samat säännöt kuin yksikössäkin ja, että nuori oppis toimimaan luottamuksen arvoisesti niiden mukaan. (H1)

Toivoisin, että nuoren kanssa keskusteltaisiin kotiin muuttamisesta niin, että kotona noudatetaan vanhempien sääntöjä. Perheen kanssa pitää viettää aikaa ja noudattaa kotiintuloaikoja. (H2)

Sosiaalityöntekijän mukaan vanhempien roolia ei sijoituksen loppuvaiheessa tule vähätellä, sillä hänen mielestään lasten kanssa työskentelyn tulee nivoutua yhteen vanhempien kanssa työskentelyyn yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Kyselyyn vastanneen sosiaalityöntekijän mukaan sijoitettujen lasten kanssa olisi hyvä kartoittaa heidän läheisverkostoansa sekä niitä, keihin lapsi luottaa ja ketkä häntä voisivat tukea. Myös ohjaajat toivat tätä asiaa osittain esiin edellisen kysymyksen vastauksissa.

Lapsen kanssa voisi laatia toimintasuunnitelmaa siitä, keihin hän voi ottaa yhteyttä, jos asiat eivät suju kotona. (H3)

Sosiaalityöntekijän mukaan muutosvaiheessa on hyvä ottaa huomioon se, että lastensuojeluyksikössä sijoitetut lapset ovat eläneet laitospaistista arkea, mitä tulisi keskusteluissa avata lapselle. Esimerkiksi kotona arjessa siivouspäivä ei aina ole tietty päivä viikosta ja ruoka-ajatkin saattavat kotona vaihdella. Sosiaalityöntekijä nosti esiin myös rahankäytön, sillä se voi olla kotona erilaista kuin mihin lapsi on laitoksessa tottunut.

Laitoksesta saa kuukausittain vaaterahan ja kotona ehkä tällaiseen ei ole varaa. Taloudellinen tilanne näyttää kotona ehkä haastavammalta. (H3)

Ohjaajien vastausten mukaan lasten ja nuorten kanssa tulisi sijoituksen loppuvaiheessa keskustella yleisesti kotona olemisesta. Heitä tulisi valmentaa kotona oleviin vastuisiin ja vapauksiinkin. Kaksi vastaajaa mainitsi saman asian, mikä nousi vanhempienkin osiossa esiin, että lasten kanssa tulisi keskustella sijoitukseen johdaneista syistä ja nykytilanteesta, siitä mikä on muuttunut, että kotiutuminen on nyt mahdollista.

Tärkeää olisi käydä läpi sijoitusta ja siinä läpikäytyjä vaiheita. Etenkin positiivisten muistojen ja kokemusten esiintuominen olisi tärkeää, sillä se vahvistaisi lapsen/nuoren itseluottamusta ja uskoa siihen, että pärjää myös omillaan/kotona. (H4)

Kaksi ohjaajaa nosti vielä tässä vaiheessa mahdolliset haasteet esiin, joita voi ilmetä sijoituksen jälkeen. Lapsen/nuoren kanssa voi ikätason huomioon ottaen keskustella näistä mahdollisista eteen tulevista haasteista, joita kotiutumisen yh-

teydessä tai sen jälkeen voi ilmetä. Yksi ohjaaja nosti esiin tukikeinot ja nuorten oikeudet. Hänen mukaansa myös näistä on hyvä puhua ja nuorille on hyvä tuoda esiin, mistä saa tarvittaessa apua. Tarvittaessa avun vastaanottamiseen on hyvä kannustaa.

Kotiutuvalla nuorella kompastuskiviä voi olla esimerkiksi ristiriidat vanhempien kanssa, sääntöihin asettuminen ja koulunkäynti. Tärkeää on keskustella, miten näissä kompastuskivissä voidaan toimia. (H4)

5.5.4 Ohjaajien kokemuksia sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä

Lapsen tukeminen. Sijoituksen loppuvaiheessa lapsen tukeminen on ohjaajien vastausten mukaan ensisijaisesti lapsen omaohjaajalla. Yksi ohjaaja nosti esiin, että omaohjaajan lisäksi vastuu jakautuu hänen lisäksi yksikönjohtajalle ja yhteistyö vanhempien kanssa tässä vaiheessa on myös erittäin tärkeää. Vastauksista kävi ilmi, että yksikön muidenkaan ohjaajien roolia ei tule lapsen kotiutumisen lähentyessä vähätellä.

Toisaalta myös muidenkin ohjaajien tukea tarvitaan, jos mietitään esim. arkipäiväisiä asioiden opettelua. (H4)

Sijoituksen loppuvaihe. Vastaaajien mukaan sijoituksen loppuvaihe eroaa muusta sijoitusajasta ainakin jollain tapaa. Vastaaajien mukaan tämä riippuu usein kuitenkin sijoituksen kestosta. Vastaaajien mukaan sijoituksen loppuvaiheessa on erityisen tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa ja tukea heitä. Tällöin vanhempia tulee vastuuttaa lapsensa asioiden hoidosta enemmän, esimerkiksi koulu-yhteistyön hoitamisessa.

Vanhemmille on myös tärkeää antaa tukea ja aikaa, sillä myös he tarvitsevat eväitä elämään. (H4)

Riippuu sijoituksen kestosta. Erotyötä tehdään pidemmän aikaa pitkän sijoituksen jälkeen. (H5)

Kyllä se on aina vähän erilaista aikaa, riippuen toki sijoituksen kestosta. (H6)

Sijoituksen loppuvaiheessa lapsen/nuoren kohdalla saattaa usein koitua haasteeksi arjen sääntöjen noudattaminen, joka vaatii ohjaajilta pitkäjänteisyyttä. Näissä tilanteissa ohjaajien tulisi olla äärimmäisen tiukkana, ettei lapselle tule sellainen kuva, että laitoksesta pois päästessään voi jatkaa samoin kuin ennen sijoitusta.

Nuori saattaa kokea, ettei hänen käytöksellään ole enää mitään merkitystä, kun pääsee kuitenkin pian pois laitoksesta. (H4)

Loppusijoituksen aika käydyt keskustelut painottuvat vastaajien mukaan paljon tulevaan muuttoon, kotona olemiseen ja lapsen/nuoren omaan käytökseen. Vastaajien mukaan lapsen/nuoren kanssa keskustellaan vastuista ja vapauksista, joita kotiutuminen lastensuojeluyksiköstä tuo tullessaan. Keskusteluissa kuitenkin painotetaan paljon sitä, että vastuu omasta käytöksestään on itse nuorella. Nuoresta ja tilanteesta riippuen käydään keskusteluita myös vanhempien ja auktoriteettien kunnioituksesta. Näiden avulla lasta valmistellaan lastensuojelulaitoksen ulkopuoliseen elämään ja tuetaan kotiinpaluuseen.

Jännityksen aiheita tai mahdollisia pröystäilyjä käydään läpi ja annetaan vinkkivitokset, miten pysyy poissa lastensuojelun piiristä. (H5)

Pyritään keskustelemaan siitä, miten tulee hoitaa oma tonttinsa, ettei ole hetken päästä takaisin laitoksessa. Lasta/nuorta tulee myös herätellä miettimään omien tekojensa seurauksia. (H6)

Kotiutumisen lähestyminen. Mahdollinen kotiutuminen aloitetaan tekemällä kotiutumissuunnitelma, joka sovitaan asiakassuunnitelmanneuvottelussa. Kotiutumissuunnitelmassa käydään läpi asioita, mitä vaaditaan kotiutumiseen ja niiden mukaan lähdetään etenemään.

Se voi sisältää pidennettyjä lomia ja kotoa kouluun kulkemista, asioiden itsenäistä hoitamista vanhempien kanssa, esim. koulu- ja terveysasioita. (H5)

Lasta valmistellaan kotiutumiseen esimerkiksi pitkillä kotilomilla. Näin lasta totutetaan pikkuhiljaa kodissa asumiseen ja sieltä esim. kouluun kulkemiseen. (H4)

Siihen voi kuulua esim. pidemmät kotilomat. Näin lapsi ja koko muukin perhe totuttelee lapsen kotiin paluuseen. (H6)

Vaikka sijoituksen loppuvaiheessa vastuuta siirretään pikkuhiljaa yksiköltä kotiin, yksikkö on kuitenkin vielä vanhempien taustatukena. Ohjaajien mukaan tiivis yhteistyö vanhempien kanssa korostuu sijoituksen loppuvaiheessa ja tällöin vanhemmatkin kokevat erilaisia tunteita, joissa ohjaajien tuki voi olla tarpeen. Lapsen yhteistyötahojen kanssa käydään myös läpi tulevaa kotiutumista ja heitä ohjataan olemaan yhteydessä myös vanhempiin, kun kotiutuminen alkaa olemaan lähellä.

Nuoren kanssa käydään keskustelua kotiutumiseen liittyen ja tehdään yhteistyössä vanhempien kanssa esimerkiksi pelisääntöjä kotiin. (H4)

Sijoitukseen johtaneet syyt. Kaikkien vastanneiden ohjaajien mukaan sijoitukseen johtaneet syyt käydään aina lasten kanssa keskustelujen kautta läpi. Lapsen kanssa käydään loppukeskustelu ennen kotiutumista. Yksi vastaaja kertoi, että sosiaalityöntekijän asiakassuunnitelmat ja päätökset käydään yhdessä läpi ja näistä käydään keskustelua.

Keskustellaan yleensä myös sijoitukseen johtaneista syistä ja mietitään keinoja, jolla estetään niiden uudelleen tapahtuminen. Keskusteluissa muistellaan onnistumisen hetkiä ja epätoivonkin hetkiä. (H4)

Keskusteluissa nuorille annetaan mahdollisuus kertoa omista tuntemuksistaan sijoituksesta ja mahdollistetaan palautteen antaminen. Heillä on myös lupa kysyä ja pohtia. Jos ohjaajat eivät osaa antaa vastauksia, niin lapsella ja hänen vanhemmillaan on aina oikeus olla yhteydessä omaan sosiaalityöntekijään ja selvittää asioita sitä kautta. Yksiköissä tulevaan kotiutumiseen valmistellaan ja tuetaan sen verran, mihin kyetään ja mihin aika riittää.

On mielestäni tärkeää, että nuori itsekin pohtii omaa matkaansa lastensuojeluyksikössä. (H6)

Yksi vastaajista nosti esiin koko perheiden tuen tarpeen. Vastaajan mielestä ihanetilanne olisi sellainen, jossa jokaisella yksiköllä olisi oma perhetyöntekijänsä, joka työskentelisi aktiivisesti kotiin päin ja ennen kaikkea kotona koko sijoituksen ajan. Myös sosiaalityöntekijä nosti aiemmassa vaiheessa esiin tiiviin tuen ja perhetyön tarpeen. Ohjaaja kiteytti ajatuksensa koko perheen tarvitsemasta tuesta hienosti.

Miksi kasvattaa lasta toimimaan toisin, jos kotona ei mikään muutu?
(H5)

Keskeisiä asioita. Tutkimuksen tuloksista voisin nostaa esiin jokaisen vastaajan esiintuoman tarpeen käydä lapsen kanssa läpi sijoitukseen johtaneita syitä ja keskustella lapsen kanssa siitä, miten jatkossa voi välttyä uudelta sijoitukselta. Lapsen kannustaminen kodin sääntöjen ja sovittujen rajojen noudattamisessa nähtiin myös tärkeänä. Vastausten perusteella lapsen kanssa on hyvä käydä niin sanottua laitoksessa kuljettua matkaa läpi, jolloin lapselle/nuorelle konkretisoituu hänen oman edistyksensä ja se, mistä on lähdetty liikkeelle ja missä ollaan nyt.

Sijaishuollon ja vanhempien yhteistyö nähtiin tärkeänä loppuvaiheessa ja erityisesti myös vanhemmat tarvitsevat kannustusta kodin sääntöjen ja rajojen asettamisessa. Vastauksista kävi ilmi yhden vanhemman toive kuulumisten soittamisessa ja tämä nähtiin hyvänä, sillä tällöin mahdollisiin ongelmatilanteisiin pystytään vastaamaan heti.

Lapsen kotiutumista voidaan tukea ilmoittamalla lapsen yhteistyötahoille, esimerkiksi koululle ja terveydenhuollolle lapsen tulevasta kotiutumisesta ja täten myös he ovat tietoisia lapsen tilanteesta ja voivat näin ollen tukea ja huomioida lasta paremmin.

Kotiutuminen tuo tullessaan suuria muutoksia lapsen elämässä ja häntä on hyvä kannustaa pitämään kaverisuhteita yllä. Laitoselämässä on tiettyjä erilaisia asioita kuin, mitä on niin sanotussa normaalielämässä. Näitä ovat esimerkiksi tietyt rutiinit ja viikko/vaateraha. Lasta on hyvä valmistaa esimerkiksi rahan suhteen siihen, että vanhemmilla ei välttämättä ole mahdollisuutta antaa joka viikko lapselle rahaa tai joka kuukausi ei ole varaa ostaa uusia vaatteita. Lapsen kanssa on hyvä käydä läpi myös kotiutumisen mukanaan tuomia vastuita ja vapauksia.

	Vanhemmat	Sosiaalityöntekijät	Ohjaajat
Haasteet	Koulunkäynnin ongelmat, kodin sääntöjen ja rajojen noudattaminen, sovituista asioista luistaminen.	Koulunkäynnin ongelmat, kaverisuhteet, kotiutumisen kriteerien täytyminen.	Käyttäytyminen, rajojen ja sääntöjen noudattaminen kotona → Vanhempia kannustetaan rajojen asettamiseen ja tehdään yhteistyötä
Tuki sijoituksen loppuvaiheessa	Kotilomien pidentäminen → harjoitellaan kotona olemista, kuuluiset, kotilomasäännöt rajojen pitämisen tueksi, vanhemmat mukaan työskentelyyn, tukea ja neuvoa normaaliin elämään.	Yksilöllinen tuki lapselle, lapsen palveluiden kartoittaminen, mahdollinen tukihenkilötoiminta (perhetyö).	Aikuisen tuki ja läsnäolo, keskusteleminen, kannustaminen, neuvoja ja ohjeita avun saantiin mahdollisessa ongelmatilanteessa
Toiveet toiminnalle	Keskustelut kodin rajoista ja säännöistä sekä näiden noudattamisesta, sijoitukseen johtaneiden syiden läpikäyminen.	Vanhemmat mukaan työskentelyyn, läheisverkoston kartoittaminen, keskustelu lastensuojeluyksikön arjesta ja ns. normaalista kotielämästä.	Keskustelut kotona olemisesta, valmentaminen vastuisiin ja vapauksiin, sijoitukseen johtaneiden syiden läpikäyminen, mahdollisista eteen tulevista haasteista keskusteleminen
Ohjaajien kokemuksia			Vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeys sijoituksen loppuvaiheessa, vanhempien vastuuttaminen lapsen asioiden hoitamisessa,

Taulukko 1. Keskeisiä tuloksia.

6 KOHTI TOIMINTAOHJETTA

6.1 Toimintaohje sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn onnistumisen tukena

Kyngäksen ym. (2007, 124-125) mukaan kirjallisella ohjausmateriaalilla voidaan tarkoittaa erilaisia kirjallisia ohjeita ja oppaita. Ohjeet voivat vaihdella yhden sivun mittaisista useampi sivuisiin kirjoihin ja oppaisiin. Kirjallisissa ohjeissa ymmärrettävyys on tärkeää, sillä huonosti ymmärrettävä kirjallinen ohje voi johtaa väärinymmärryksiin. Hyvästä ohjeesta on nähtävillä ohjeen tarkoitus ja se, kenelle se on tarkoitettu.

Toimintaohjetta voidaan käyttää apuna ja tukena työskentelyssä. Toimintaohje helpottaa työskentelyä sen vuoksi, että tilanteen mukaan siitä voi tarkastaa, miten tulisi toimia. Tässä tilanteessa lastensuojeluyksikön työntekijät voivat ottaa toimintaohjeesta vinkkejä omaan työskentelyynsä ja täten asiat tulee huomioitua kokonaisvaltaisemmin ja lapsi saa parhaan mahdollisen tuen sijoituksensa loppuvaiheessa kotiutumisen kynnyksellä.

6.2 Toimintaohjeen suunnittelu

Toimintaohjeen taustalla on toteuttamani kyselyn tulokset. Kyselyyn vastasivat sijoitettujen lasten vanhempia, lastensuojelun sosiaalityöntekijä sekä kolme Piha-koivun ohjaajaa. Toimintaohjeen suunnittelu oli opinnäytetyöni päätavoite. Tavoitteenani oli saada kyselyyn vastaamaan sijoitettujen lasten vanhempia, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja lastensuojeluyksikön työntekijöitä, sillä tämän vuoksi saisin vastauksia eri näkökulmista ja täten voisin suunnitella toimintaohjeen, joka perustuu eri näkökulmien antamiin vastauksiin. Tällä tavoin saadaan myös sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä lapsen kanssa entistä monipuolisempaa. Toimintaohje perustuu täysin toteuttamani kyselyn vastauksiin. Toimintaohje jakautui kolmeen luokkaan, jotka kaikki tukevat lasta ja hänen kanssaan tehtävää työtä. Nämä kolme luokkaa olivat lapsen, vanhempien ja verkostojen kanssa tehtävä työ.

Kuvio 4. Toimintaohjeen muodostumisen prosessi.

6.3 Toimintaohje

Toimintaohje sijoituksen loppuvaiheen työskentelyn tueksi

- Lapsen kanssa
 - Keskustele lapsen kanssa sijoitukseen johtaneista syistä - miettikää miten sijoituksen uusiutumisen voi ehkäistä
 - Miettikää yhdessä lapsen kanssa hänen kohdallaan mahdollisia haasteita, joita kotiutumisen yhteydessä voi tulla eteen (esim. kouluongelmat, kodin sääntöjen noudattaminen, yms.)
 - Keskustele lapsen kanssa rajojen ja kodin sääntöjen noudattamisesta
 - Miettikää lapsen kanssa asioita, jotka muuttuvat sijoituksen päätyttyä. Mitä muutoksia kotiutuminen tuo tullessaan (vastuu, vapaus, jne.)?
 - Anna lapselle aikuisen tukea, aikaa ja läsnäoloa
 - Keskustelkaa lapsen kanssa mahdollisista ongelmatilanteista ja kerro, mistä lapsi saa apua hädän hetkellä

- Vanhempien kanssa
 - Anna vanhemmille tukea kasvatustehtävässä
 - Kannusta rajojen ja sääntöjen asettamisessa
 - Ota vanhempia mukaan lasten asioiden hoidossa ja siirrä pikku hiljaa vastuuta vanhemmille
 - Vaihda vanhempien kanssa kuulumisia tiiviisti ja kysy lomakuulumisia - mahdollisissa ongelmatilanteissa niihin voidaan puuttua mahdollisimman nopeasti
 - Kotilomasäännöt tukemaan kotona olemista ja auttamaan vanhempia rajojen asettamisessa
- Verkostojen kanssa
 - Kerro lapsen tulevasta kotiutumisesta - tällöin vastuu siirtyy vanhemmille

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kerron opinnäytetyöni tutkimuksen tulosten johtopäätöksistä. Pohdin tässä luvussa myös tutkimuksen eettisyyttä. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tehdä tutkimus lapsen tukemisesta sijoituksen loppuvaiheessa. Tutkimuksen vastausten perusteella tarkoitukseni oli luoda toimintaohje työskentelyn tueksi sijoituksen loppuvaiheen työskentelyyn lastensuojeluyksikköön. Tarkoituksena oli keskittää tutkimus keinoihin, miten lasta voidaan tukea. Aloin selvittää näitä asioita tutkimuksessani muun muassa mahdollisten haasteiden avulla, joita saattaa tulla eteen sijoituksen päätyttyä tai sen loppuvaiheessa. Johtopäätöksiä lähden kertomaan tutkimuskysymysten avulla.

Kotiutumisen yhteydessä mahdollisesti ilmeneviä haasteita. Tutkimuksesta kävi ilmi, että kouluongelmat (kouluun lähtemisen vaikeus), kotona sääntöjen ja rajojen noudattaminen nähtiin erityisesti vanhempien pelkääminä haasteina. Ohjaajien vastausten mukaan vanhempia mietityttää rajojen asettaminen lapsille ja he kaipaavat tässä tukea ja kannustusta. Lastensuojelulaissa (L 13.4.2007/417 1 luku 2§) sanotaan lastensuojelun periaatteisiin kuuluvan sen, että vanhemmat saavat tarvittaessa tukea tehtävässään. On siis jo lain velvoittamaa, että vanhemmille tulee tarjota tukea. Näiden edellä mainittujen asioiden ehkäisemiseksi lasten kanssa on hyvä keskustella huostaanotosta ja siihen johtaneista syistä. Bardyn (2009, 41) mukaan lastensuojeluasiakkuuden taustalla on monenlaisia syitä ja lastensuojelutarpeen taustalta löytyy tavallisia kriisejä. Taustalla saattaa olla poikkeuksellisen koettelevia ja vaativia tilanteita. Joissakin tapauksissa tilanteet/tapahtuvat toistavat itseään ja lastensuojelu kulkee mukana koko lapsuuden ajan. Tutkimustulosten mukaan lapsia on myös hyvä valmentaa ja valmistaa siihen, miten ja mitkä asiat muuttuvat sijaishuollon päätyttyä lapsen palatessa takaisin kotiin.

Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Tämän kysymyksen vastaukset olivat vastaajista riippuen hyvin erilaisia. Vanhemmat toivoivat tukea kotiutumiseen muun muassa kotilomia pidentämällä. Kotilomien yhteydessä kotilomasäännöt koettiin tärkeäksi. Kotilomasäännöt ovat hyvänä tukena rajojen luomisessa lapselle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (lastensuojelulaitokset [Viitattu

25.10.2017]) mukaan laitoshoidon on esimerkiksi sijaishuollon tarpeessa olevan murrosikäisen lapsen kohdalla hyvä ratkaisu. Tällöin kiinteää ja tiivistä työskentelyä lapsen vanhempien kanssa arvostetaan suuresti. Tutkimustuloksista nousi esiin vanhempien mukaan ottaminen lapsen asioiden hoitamisessa. Se auttaa myös osaltaan lapsen kotiutumisen tukemisessa. Känkäsen (2009, 35) mukaan on hyvä, jos sijaishuoltoyksikön työntekijällä on riittävästi aikaa olla yhdessä lapsen kanssa. Myös tekemäni kyselyn vastauksista nousi esiin lapsen kanssa vietetty aika. Vastausten perusteella lapsen yksilöllinen tuki hänen psyykkiset ja terveydelliset tekijät huomioon ottaen koettiin tärkeäksi. Sijoituksen loppuvaiheessa aikuisten tuki ja läsnäolo sekä keskusteluhetket lapsen kanssa tämän yksilöllinen tuen tarve huomioiden on yksi tärkeä tukimuoto sijoituksen ollessa loppuvaiheessa.

Toiminta lastensuojeluyksikössä. Lastensuojeluyksikön tekemästä työstä lapsen kanssa sijoituksen loppuvaiheessa nousi esiin keskustelujen tärkeys. Tässä yhteydessä keskustelut nähtiin tärkeänä erityisesti kotona olemisesta ja rajojen ja sääntöjen noudattamisesta siellä. Känkänen (2009, 235-237) kertoo, että lapselle on ikätaso huomioon ottaen hyvä kertoa sijoitukseen liittyvistä asioista ja keskustella hänen kanssaan riittävästi. Aikuisen tehtävänä on kertoa lapselle tilanteesta ja tukea lasta. Kuuntelemalla lapselle välittyy tunne, että hänestä välitetään. Tekemästäni tutkimuksesta tuli ilmi myös tärkeys käydä lapsen kanssa keskustelua sijoitukseen johtaneista syistä sekä keskustella siitä, miten kotona olemisen täytyisi sijoituksen jälkeen sujua, jotta välttyttäisiin mahdolliselta uudelta sijoitukselta. Kyselyvastausten mukaan lastensuojeluyksikön ohjaajien on hyvä valmentaa lasta kotiutumisen mukanaan tuomiin vapauksiin ja vastuisiin. Klavin (2005, 97-98) mukaan sijoituksen avulla valmistaudutaan laitoksen ulkopuoliseen elämään. Sen vuoksi sijoituksen aikana on tärkeää työskennellä yhdessä lapsen verkostojen ja huoltajien kanssa. Sijoituksen lopussa tavoitteena on se, että lapsi ja perhe ovat tietoisia, mistä saavat apua tilanteen mahdollisesti kärjistyessä. Uhkien kartoittaminen ja niiden varalle tehtävät toimintamallit auttavat mahdollisten takapakkien hetkellä. Pihakoivun ohjaajat ja sosiaalityöntekijöiden vastauksista nousi myös esiin se, että lapsen kanssa on hyvä miettiä mahdollisia eteen tulevia haasteita, joihin voi kotiutumisen jälkeen törmätä. Vastauksista nousi esiin läheisverkoston kartoittaminen sekä se, lapsen kanssa on hyvä keskustella siitä, mistä saa apua ja tukea, jos kotiutumisen jälkeen ilmenee vaikeuksia.

Ohjaajien kokemuksia sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä. Ohjaajat kertoivat omia kokemuksiaan omastaan ja muun lastensuojeluyksikön työskentelystä sijoituksen loppuvaiheessa. Ohjaajien näkemys lapsen tukemisesta sijoituksen loppuvaiheessa oli yksimielinen. Heidän mukaansa päävastuu lapsen tukemisesta on omaohjaajalla, kuitenkin muiden ohjaajien tai yksikönjohtajan roolia vähättelemättä. Klap (2005, 95) on kirjoittanut teoksessaan omaohjaajuudesta ja hänen mukaansa omaohjaajan tehtäviin lukeutuu lapsen tukeminen. Tekemäni tutkimuksen perusteella yhteistyö vanhempien kanssa koettiin ensiarvoisen tärkeäksi. Ohjaajien kokemusten mukaan lapsen kanssa tehtävä työ sijoituksen loppuvaiheessa riippuu yleensä sijoituksen kestosta. Keskustelut sijoituksen lopussa painottuvat kotona olemiseen ja kodin sääntöihin ja niiden noudattamiseen. Sijoitukseen johtaneet syyt käydään aina läpi lasten kanssa ja heille annetaan tilaa ja mahdollisuuksia kertoa heidän omista kokemuksistaan liittyen sijoitukseen.

Tutkimuksen eettisyys. Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu tutkijan huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen tutkimustyössä ja tulosten tallentamisessa. Myös tutkimuksen esittäminen ja tulosten arviointi ovat osa tutkimusetiikkaa. (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2016). Itse olen opinnäytetyössäni noudattanut kaikkia eettisiä seikkoja. Olen pyrkinyt olemaan tekstissäni huolellinen, enkä ole plagioinut muiden tekstejä. Ennen kyselyiden lähettämistä anoin Seinäjoen kaupungilta tutkimusluvan. Vanhemmat palauttivat kyselylomakkeen postitse nimettömänä. Vanhemmille ja sosiaalityöntekijöille kyselyt lähetin sähköpostitse ja he myös vastasivat sähköpostitse. Sähköisesti palautetut kyselyt tuhosin välittömästi niiden analysoinnin jälkeen. Paperiversiona palautuneet kyselyt hävitin polttamalla niiden analysoinnin jälkeen. Kyselylomakkeet olivat ainoastaan minun käytössäni, eikä niihin päässyt kukaan muu käsiksi. Kyselylomakkeissa ei kysytty taustatietoja, tällä varmistin vastaajan yksityisyyden säilymisen.

Tutkimuksen tuloksista voin olla tyytyväinen, sillä sain hyviä vastauksia monesta eri näkökulmasta. Vastauksista nousi esiin samankaltaisuutta, mutta myös eroavaisuuksia vastauksista löytyi. Ohjaajien kokemukset sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä olivat hyvin samankaltaisia ja näiden vastausten perusteella voin todeta, että lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa on jokaisen sijoitetun lapsen kanssa käyty läpi sijoitukseen johtaneita syitä. Tämän opinnäytetyön tutkimuksen kyse-

lyn avulla muodostetun toimintaohjeen avulla sijoituksen loppuvaiheen työskentelystä saadaan entistä vaikuttavampaa ja sijoitettujen lasten tilanteet tullaan huomiomaan entistä kokonaisvaltaisemmin useamman eri ihmisten näkökulmat ja toiveet sijoituksen loppuvaiheen työskentelyä kohden huomioon ottaen.

Toimintaohjeen käyttökelpoisuus. Mielestäni tekemäni toimintaohje on hyvin käyttökelpoinen. Toimintaohje on selkeä ja uskon sen olevan käytännössä käyttökelpoinen. Toimintaohje on tällä hetkellä mielestäni hyvin pintapuolinen ja sitä voisi jatkojalostaa vieläkin pidemmälle. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen toimintaohje menee vielä yhteistyöorganisaation johtoryhmän tarkastettavaksi ja arvioitavaksi.

Sosionomi AMK. Uskon tämän opinnäytetyön ja siitä syntyneen toimintaohjeen olevan hyödyksi sosionomin työssä lastensuojeluyksiköissä. Uskon, että tämän opinnäytetyön avulla aiheesta entuudestaan tietämätönkin pääsee helposti sisälle aiheeseen ja saa jonkinlaista kuvaa lastensuojeluyksikössä työskentelemisestä. Toimintaohjeen avulla saa helposti käsityksen sijoituksen loppuvaiheen ajanjakson työskentelystä lastensuojeluyksikössä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli toteuttaa tutkimus, jonka aiheena oli lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Tähän tavoitteeseen sisältyi toimintaohjeen luominen lastensuojeluyksikköön tukemaan sijoituksen loppuvaiheen työskentelyä. Tutkimuksen tavoitteena oli saada selville, millaisia haasteita vanhemmat, sosiaalityöntekijät ja lastensuojeluyksikön ohjaajat näkevät lapsella olevan kotiutumisen kynnyksellä tai kotiutumisen jälkeen ja miten lasta voitaisiin tukea näissä haasteissa ennaltaehkäisevästi. Tutkimuksen yksi kysymys käsitteli lastensuojeluyksikön toimintaa sijoituksen loppuvaiheessa. Tässä halusin vastauksia lähinnä siihen, miten lasten ja nuorten kanssa tulisi loppuvaiheessa toimia ja mistä heidän kanssaan tulisi keskustella. Lisäksi ohjaajille oli lisäkysymyksiä, jotka koskivat heidän ja muiden ohjaajien työskentelyä lastensuojeluyksikössä. Oli mukava huomata, kuinka paljon niistä nousi esiin samankaltaisia asioita. Tärkeää oli mielestäni kuitenkin huomata myös se, että jokaisen tuen tarve on erityislaatuinen ja sen vuoksi tulee ottaa jokainen lapsi omien taustojensa vuoksi huomioon aina omana yksilönään ja omien tarpeidensa kanssa. Koen saaneeni kyselyiden avulla sellaisia vastauksia, joita odotinkin. Vastausten joukosta löytyi onneksi myös sellaisia asioita, joita en ainakaan itse ole osannut ajatella, eivätkä ne ole välttämättä työpaikallakaan suuresti näkyneet.

Lapsen tukeminen sijoituksen aikana ja sen loppuvaiheessa on erittäin tärkeää. Jokainen sijoitettu lapsi tulee erilaisesta perheestä ja kaikilla heillä omanlaisensa tausta. On selvää, että jokainen heistä tarvitsee tukea sijoituksen aikana, jota heille pyritään tarjoamaan mahdollisimman paljon. Heidän erilaisten taustojensa ja sijoitusten syiden vuoksi on kuitenkin selvää, että tuen tarpeessa on eroavaisuuksia ja heidän kohdallaan tulee kiinnittää huomiota erilaisiin asioihin.

Laadullisen tutkimuksen tekeminen ja kyselyn toteuttaminen olivat itselleni jo entuudestaan tuttuja. Aikaisemmista kokemuksistani laadullisen tutkimuksen tekemisestä ja kyselyn toteuttamisesta oli tässä opinnäytetyössäni suuri hyöty. Minulla oli entuudestaan jo tarvittavia tietoja ja taitoja näistä asioista. Opinnäytetyössäni sain kehittää näitä jo olemassa olleita taitoja entuudestaan.

Opinnäytetyötäni voisi kuvailla sanana haaste. Elämä opinnäytetyön kanssa on ollut toisinaan erittäin haasteellista ja sen tekemisessä on ollut pitkiä taukoja. Välillä olen onneksi kuitenkin saanut intoa sen tekemiseen ja opinnäytetyö on saattanut yhtäkkiä pienessä ajassa edetä paljonkin. Alunperin aihe vaikutti itselleni hyvin selkeältä ja suunnittelin tekeväni opinnäytetyön nopealla aikataululla. Opinnäytetyön tekemisen kanssa kävi kuitenkin niin, että se jäi muusta elämästä ikään kuin rasiitteeksi taka-alalle. Loppukirin myötä sain sen kuitenkin onneksi opiskeluihin nähden ajoissa valmiiksi. Toisaalta on ollut mukava haastaa itseäni opinnäytetyön kirjoittamisella ja siinä edistyminen on aina kannustanut jatkamaan eteenpäin. Matka opinnäytetyön kanssa on kuitenkin ollut opettavainen ja olen saanut tehdä sen itseäni kovasti kiinnostavasta aiheesta.

Tärkeäksi asiaksi itselleni nousi toimintaohjeen luominen kyselyvastausten perusteella. Toimintaohjeen avulla voidaan helpottaa sijoituksen loppuvaiheen työskentelyä ja on hienoa, että olen oman opinnäytetyöni avulla saanut olla tätä tekemässä. Toimintaohje auttaa lastensuojelun ammattilaista käsittelemään ja huomioimaan asioita useammasta näkökulmasta. Tämän avulla lasta/nuorta voidaan sijoituksen lopussa tukea kokonaisvaltaisemmin. Koen, että tekemäni toimintaohje on kuitenkin vasta niin sanottu pintaraapaisu ja sitä voisi jatkojalostaa tulevaisuudessa vieläkin pidemmälle ja kattavammaksi.

LÄHTEET

- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun filosofia ja käytäntö: lastensuojelun ala. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 41-42.
- Child Protective Services. 2017. [Verkkosivu]. Santa Cruz Human Services. [Viitattu 21.2.2017]. Saatavana: <http://santacruzhumanservices.org/FamilyChildren/ChildProtectiveServices/WhatisChildProtectiveServices.aspx>
- Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. Tavoitteena hyvä sijoitus - haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle: sijaishuollon päättäminen. Teoksessa: S. Laaksonen. & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä. Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 41.
- Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. Tavoitteena hyvä sijoitus: haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle. Teoksessa: S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä: artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Heino, T. 2009a. Lastensuojelu - kehityskulkuja ja paikannuksia. Teoksessa: J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 204-205,210.
- Heino, T. 2009b. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut: huostaanotot ja sijoitukset oman kodin ulkopuolelle lisääntyneet. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 55.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: Huostaanottohankkeen (2014-2015) päätulokset. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. THL- raportti 3/2016.
- Hiitola, J. 2008. Selvitys vuonna 2006 Tampereen seutukunnassa huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista: Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla - hanke. Helsinki: Stakes. Työpapereita 21/2008.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hoito ja kasvatus sijaishuollossa. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 17.3.2017].

Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa>

Huostaanoton valmistelu ja päätöksenteko. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 26.10.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu>

Huostaanotto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 27.10.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Huostassapidon kesto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 27.10.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-voimassaolo>

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. Silta-kolmion käyttö ammatillisen omahoitajuuden vahvistajana. Teoksessa: P. Kiiskinen. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. 16-17.

Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa: S. Laaksonen & M. Kemppainen (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä: artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.

Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M., Johansson, K., Hirvonen, E. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: Wsoy. Oppimateriaalit. 124-125.

Kysely. 2016. Lastensuojeluyksikkö Pihakoivun ohjaajille suunnatun lapsen tukemiseen sijoituksen loppuvaiheessa liittyvän kyselyn tulokset. Henkilökohtainen tiedonanto. 20.12.2016.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa: hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa: M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 235-237.

L 13.4.2007 / 417. Lastensuojelulaki

Laiho, K. 2007. Sosiaalityön asiakastyö, menetelmät ja orientaatiot: Asiakasryhmäkohtainen sosiaalityö. Teoksessa: Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy. 136-139, 153.

Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. 290.

- Lapsen arki ja perushoito sijaishuollossa. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-arki-ja-perushoito-sijaishuollossa>
- Lastenkoti, nuorisokoti. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 19.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>
- Lastensuojelu 2014. 4.12.2015. Suomen virallinen tilasto. [Verkkojulkaisu]. Tilastoraportti 25/2015. [Viitattu 28.3.2017]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15.pdf?sequence=4
- Lastensuojelu 2015. 18.1.2015. Suomen virallinen tilasto. [Verkkojulkaisu]. Tilastoraportti 20/2016. [Viitattu 14.3.2017]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>
- Lastensuojelulaitokset. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 25.10.2016]. Saatavana: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 12.3.2017]. Saatavana: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70275/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1
- Lumpus, A. 2015. "Oon mää tyytyväinen, että saa omien sukulaisten kanssa olla.." Huostaanotettujen lasten ja nuorten ajatuksia ja kokemuksia sukulaissijaisperheessä elämisestä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -työ. Julkaisematon.
- Mikä on lapsen oikeuksien sopimus. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Helsinki: Suomen Unicef Ry. [Viitattu 17.3.2017]. Saatavana: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Mitä teemme. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Lastensuojelun käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. [Viitattu 12.3.2017]. Saatavana: <https://www.iskl.fi/lastensuojelu/mita-teemme/>
- Pihakoivu. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Pihakoivu. Ylistaro: Lastensuojeluyksikkö Pihakoivu. [Viitattu 28.10.2016]. Saatavana: <http://www.pihakoivu.fi/>

- Pitkänen, M. 2008. Yhteiseen elämään: Huostassapidon lopettaminen lastensuojelun toimenpiteenä. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Julkaisematon.
- Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka: vanhempien tukeminen lasten huostaanotossa. Helsinki: Socca ja Heikki Waris instituutti. 56.
- Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa: Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 206.
- Räty, T. 2004. Lapsen huostaanotto: perusteet ja oikeusvaikutukset. Teoksessa: J P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari. 21-23.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa: käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Taskinen, S. & Törrönen, M. 2004. Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. Teoksessa: J P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari. 12.
- Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: The Policy Press.
- Toimintamalli lastensuojeluyksikköön. Ei päiväystä. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. [Viitattu 19.3.2017]. Saatavana: <http://www.sosiaalikollega.fi/hankkeet/tukeva/lansi-lapin-pilotti/toimintamalli-lastensuojeluyksikkoon>
- Tutkimustieteellinen neuvottelukunta. Ei päiväystä. Hyvä tieteellinen käytäntö. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 31.3.2017]. Saatavana: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje ja kyselylomake vanhemmille

Liite 2. Saatekirje ja kyselylomake sosiaalityöntekijöille

Liite 3. Saatekirje ja kyselylomake ohjaajille

LIITE 1 Saatekirje ja kyselylomake vanhemmille

Hyvä vanhempi!

Olen Seinäjoen ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomiopiskelija ja opintojeni ohella työskentelen lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa. Opinnäytetyöni teen lastensuojeluyksikkö Pihakoivulle ja sen aiheena on lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Kyselyn vastaukset ja opinnäytetyön muu aineisto ovat apuna muodostamassa toimintaohjetta työskentelyn tueksi.

Kysely suunnataan muutamille Seinäjoen kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, Pihakoivun ohjaajille ja sijoitettujen lasten vanhemmille, jotta saataisiin eri näkökulmia kehittämistyöhön. Kyselyssä on tarkoitus selvittää lapsen tuen tarpeita sijoituksen aikana ja sitä miten lasta voitaisiin tukea haasteissaan ja kotiutumisessa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Toivon, että osallistutte tutkimukseen, sillä siten teillä on mahdollisuus sanoa mielipiteenne ja vaikuttaa lastensuojeluyksikössä tehtävään työhön lasten kanssa. Kyselyyn vastaamalla autatte myös kehittämään toimintaa.

Täytetyt kyselylomakkeet voi palauttaa nimettömänä ja postittaa mukana tullessa palautuskuoressa minulle. Valmis opinnäytetyö ja sen tutkimustulokset ovat luettavissa Theseuksesta, osoitteesta www.theseus.fi.

Kyselylomakkeen vastauksia käytetään opinnäytetyössä ja ne muodostavat opinnäytetyöhöni aineistoa. Kyselylomakkeet tuhotaan välittömästi niiden analysoinnin jälkeen. Kyselylomakkeet säilytetään siten, että ulkopuoliset eivät pääse niihin käsiin. Opinnäytetyössä voidaan käyttää suoria lainauksia kyselyn vastauksista. Vastaukset ja mahdolliset lainaukset esitetään kuitenkin niin, ettei henkilöllisyyttä voida tunnistaa.

Lähetäthän vastauksesi 30.12.2016 mennessä. Kiitos.

Terveisin Henriikka Mannermaa, henriikka.mannermaa@seamk.fi

Kyselylomake vanhemmille

Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa.

1. Millaisia haasteita arvelette lapsellenne tulevan kotiutumisen yhteydessä?
(Esim. kouluun, kotiin, sisarusuhteisiin, kavereihin yms. liittyvät asiat).

2. Missä asioissa toivoisitte tukea lapsellenne lastensuojeluyksikön työntekijöiltä kotiutumisen kynnyksellä? Millaista tuen tulisi olla ja miten mahdollisia haasteita voitaisiin mielestänne ennaltaehkäistä?

3. Toiminta lastensuojeluyksikössä: Millaisista asioista sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa tulisi sijoituksen loppuvaiheessa keskustella? Missä asioissa heitä pitäisi ohjata ja miten heitä tulisi valmentaa muutosvaiheeseen?

Kiitos!

LIITE 2 Saatekirje ja kyselylomake sosiaalityöntekijöille

Hyvä sosiaalityöntekijä!

Olen Seinäjoen ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomiopiskelija ja opintojeni ohella työskentelen lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa. Opinnäytetyöni teen lastensuojeluyksikkö Pihakoivulle ja sen aiheena on lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Kyselyn vastaukset ja opinnäytetyön muu aineisto ovat apuna muodostamassa toimintaohjetta työskentelyn tueksi.

Kysely suunnataan muutamille Seinäjoen kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, Pihakoivun ohjaajille ja sijoitettujen lasten vanhemmille, jotta saataisiin eri näkökulmia kehittämistyöhön. Kyselyssä on tarkoitus selvittää lapsen tuen tarpeita sijoituksen aikana ja sitä miten lasta voitaisiin tukea haasteissaan ja kotiutumisessa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Toivon, että osallistutte tutkimukseen, sillä siten teillä on mahdollisuus sanoa mielipiteenne ja vaikuttaa lastensuojeluyksikössä tehtävään työhön lasten kanssa. Kyselyyn vastaamalla autatte myös kehittämään toimintaa.

Täytetyt kyselylomakkeet voi palauttaa nimettömänä ja lähettää minulle alla olevaan sähköpostiosoitteeseen. Valmis opinnäytetyö ja sen tutkimustulokset ovat luettavissa Theseuksesta, osoitteesta www.theseus.fi.

Kyselylomakkeen vastauksia käytetään opinnäytetyössä ja ne muodostavat opinnäytetyöhöni aineistoa. Kyselylomakkeet tuhotaan välittömästi niiden analysoinnin jälkeen. Kyselylomakkeet säilytetään siten, että ulkopuoliset eivät pääse niihin käsiin. Opinnäytetyössä voidaan käyttää suoria lainauksia kyselyn vastauksista. Vastaukset ja mahdolliset lainaukset esitetään kuitenkin niin, ettei henkilöllisyyttä voida tunnistaa.

Lähetäthän vastauksesi 30.12.2016 mennessä. Kiitos.

Terveisin Henriikka Mannermaa, henriikka.mannermaa@seamk.fi

Kyselylomake sosiaalityöntekijöille

Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa.

1. Missä asioissa toivoisitte tukea sijoitetuille lapsille ja nuorille lastensuojeluyksikön työntekijöiltä kotiutumisen kynnyksellä? (Esim. koulu, koti, kaverit jne.)

2. Millaista tukea lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähentyessä?

3. Toiminta lastensuojeluyksikössä: Millaisista asioista sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa tulisi sijoituksen loppuvaiheessa keskustella? Missä asioissa heitä pitäisi ohjata ja miten heitä tulisi valmentaa muutosvaiheeseen?

Kiitos!

LIITE 3 Saatekirje ja kyselylomake ohjaajille

Hyvä Pihakoivun ohjaaja!

Olen Seinäjoen ammattikorkeakoulun viimeisen vuoden sosionomiopiskelija ja opintojeni ohella työskentelen lastensuojeluyksikkö Pihakoivussa. Opinnäytetyöni teen lastensuojeluyksikkö Pihakoivulle ja sen aiheena on lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa. Kyselyn vastaukset ja opinnäytetyön muu aineisto ovat apuna muodostamassa toimintaohjetta työskentelyn tueksi.

Kysely suunnataan muutamille Seinäjoen kaupungin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, Pihakoivun ohjaajille ja sijoitettujen lasten vanhemmille, jotta saataisiin eri näkökulmia kehittämistyöhön. Kyselyssä on tarkoitus selvittää lapsen tuen tarpeita sijoituksen aikana ja sitä miten lasta voitaisiin tukea haasteissaan ja kotiutumisessa parhaalla mahdollisella tavalla.

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Toivon, että osallistutte tutkimukseen, sillä siten teillä on mahdollisuus sanoa mielipiteenne ja vaikuttaa lastensuojeluyksikössä tehtävään työhön lasten kanssa. Kyselyyn vastaamalla autatte myös kehittämään toimintaa.

Täytetyt kyselylomakkeet voi palauttaa nimettömänä ja lähettää minulle alla olevaan sähköpostiosoitteeseen. Valmis opinnäytetyö ja sen tutkimustulokset ovat luettavissa Theseuksesta, osoitteesta www.theseus.fi.

Kyselylomakkeen vastauksia käytetään opinnäytetyössä ja ne muodostavat opinnäytetyöhöni aineistoa. Kyselylomakkeet tuhotaan välittömästi niiden analysoinnin jälkeen. Kyselylomakkeet säilytetään siten, että ulkopuoliset eivät pääse niihin käsiin. Opinnäytetyössä voidaan käyttää suoria lainauksia kyselyn vastauksista. Vastaukset ja mahdolliset lainaukset esitetään kuitenkin niin, ettei henkilöllisyyttä voida tunnistaa.

Lähetäthän vastauksesi 30.12.2016 mennessä. Kiitos.

Terveisin Henriikka Mannermaa, henriikka.mannermaa@seamk.fi

Kyselylomake ohjaajille

Lapsen tukeminen sijoituksen loppuvaiheessa.

1. Millaisissa asioissa lapset ja heidän vanhempansa toivovat tukea lastensuojeluyksikön työntekijöiltä lapsen kotiutumisen kynnyksellä? (Esim. koulu, koti, kaverit jne.)
2. Millaista tukea lapselle tulisi tarjota kotiutumisen lähentyessä?
3. Toiminta lastensuojeluyksikössä: Millaisista asioista sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa tulisi sijoituksen loppuvaiheessa keskustella? Missä asioissa heitä pitäisi ohjata ja miten heitä tulisi valmentaa muutosvaiheeseen?
4. Kenen tehtävänä lastensuojeluyksikössä on huolehtia lapsen tukemisesta ja valmistamisesta kotiutumiseen sijoituksen loppuvaiheessa?
5. Eroaako sijoituksen loppuvaihe mielestäsi muusta sijoitusajasta? Millä tavoin?
6. Miten tällä hetkellä toimitaan ja työskennellään, kun lapsen kotiutumisen tiedetään lähestyvän? Millaisella prosessilla lasta valmistellaan tulevaan kotiutumiseen?
7. Millä tavoin lasten kanssa käsitellään esim. sijoitukseen johtaneita syitä tai valmistellaanko ja tuetaanko heitä riittävästi kotiinpaluuseen ja ns. lastensuojeluyksikön ulkopuoliseen elämään?

Kiitos!